

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інститут _____ **Навчально-науковий інститут економіки і управління** _____

Кафедра Міжнародної економіки

«До захисту в ЕК»

«До захисту допущено»

Д.е.н. проф., директор інституту

Д.е.н. проф., завідувач кафедри

_____ Олег ШЕРЕМЕТ

_____ Світлана ГУТКЕВИЧ

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

«_____» _____ грудня _____ 2025 р.

«_____» _____ грудня _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА

зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» _____

(код та назва спеціальності)

освітньо-професійної програми _____ Міжнародна економіка _____

на тему: Інвестиційна діяльність підприємств аграрного сектору

Виконав (ла) здобувач (-ка) 2 курсу групи МЕ-2-4м

_____ Бакулін Володимир Миколайович _____

(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

(підпис)

Керівник _____ проф. Гуткевич Світлана Олександрівна _____

(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

(підпис)

Рецензент _____ Прус Юрій Васильович _____

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Я як здобувач (-ка) Національного університету харчових технологій розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавав (-ла) і не одержував (-ла) недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувач _____

(підпис)

Київ – 2025 р

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інститут Навчально-науковий інститут Економіки і управління
Кафедра Міжнародної економіки
Освітній ступінь Магістр
Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
(шифр і назва)
Освітньо-професійна програма «Міжнародна Економіка»
(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач **кафедри**
міжнародної економіки
д.е.н. проф. Світлана Гуткевич
«01» вересня 2025 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ

Бакулін Володимир Миколайович

(прізвище, ім'я, по батькові)

- Тема роботи: Інвестиційна діяльність підприємств аграрного сектору
керівник роботи: Гуткевич Світлана Олександрівна проф., д-р економ. наук
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
- затверджені наказом вищого навчального закладу від «01» вересня 2025 року
№ 643-КС
- Строк подання здобувачем роботи 01.12.2025 року,
- Вихідні дані до роботи: Нормативно-правові акти України, наукові монографії, підручники та навчальні посібники, наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів, офіційні статистичні дані Державної служби статистики, матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, аналітичні звіти міжнародних організацій, офіційні інтернет-ресурси.
- Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
Розділ 1. Теоретичні основи інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору
Розділ 2. Аналіз інвестиційної діяльності аграрного сектору України в умовах сталого розвитку
Розділ 3. Напрями підвищення ефективності інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору України _____
- Перелік графічного матеріалу _____
Класифікація інвестицій за об'єктами вкладення, джерела простого і розширеного відтворення інвестицій, види фінансових інвестицій у активи, динаміка інвестицій у підприємства аграрного сектору України.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Гуткевич С.О. проф., доктор економічних наук		
2	Гуткевич С.О. проф., доктор економічних наук		
3	Гуткевич С.О. проф., доктор економічних наук		

7. Дата видачі завдання 01 вересня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Розроблення та затвердження плану роботи керівником	01.10.2025 р.	виконано
2	Написання розділу 1	17.10.2025 р.	виконано
3	Робота над розділом 2, 3	12.11.2025 р.	виконано
4	Підготовка розділу 4	20.11.2025 р.	виконано
5	Остаточне оформлення роботи. Формування висновків і пропозицій, проекту доповіді, презентації. Погодження з керівником кваліфікаційної роботи	до 02.12.2025 р.	виконано
6	Попередній захист кваліфікаційної роботи	01-02.11.2025 р.	виконано
7	Проходження перевірки на антиплагіат	до 05.12.2025 р.	виконано
8	Подання завершеної роботи на розгляд завідувачу кафедри	до 05.12.2025 р.	виконано
9	Отримання зовнішньої рецензії, оформлення необхідних документів для захисту	до 10.12.2025 р.	виконано
10	Захист кваліфікаційної роботи	16-18.12.2025р.	виконано

Здобувач

(підпис)

Бакулін. В.М.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Гуткевич. С.О.

_____ (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ
до кваліфікаційної роботи магістра на тему:
«Інвестиційна діяльність підприємств аграрного сектору»

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел та додатків. Робота містить 18 таблиць; 17 рисунків; 7 формул, кількість використаних джерел - 48.

Ключові слова: аграрний сектор, інвестиції, інвестиційна діяльність, аграрні підприємства, інвестиційна привабливість, міжнародний досвід.

Мета і завдання роботи. Метою кваліфікаційної роботи є аналіз інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору.

Основні завдання кваліфікаційної роботи:

- розкрито економічну сутність та категорійний апарат інвестиційної діяльності;
- охарактеризовано методи оцінки ефективності інвестиційної діяльності підприємств;
- проаналізовано особливості функціонування інвестиційної діяльності в аграрному секторі;
- досліджено сучасний стан, динаміку та структуру інвестицій в аграрний сектор України;
- оцінено ефективність інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору;
- обґрунтовано вплив інвестицій на розвиток аграрного виробництва;
- визначено перспективи та напрями залучення інвестицій в аграрний сектор України.

Предметом роботи є процеси активізації діяльності підприємств аграрного сектору.

Об'єктом дослідження є інвестиційна діяльність підприємств аграрного сектору.

Методи дослідження: статистичний; графічний, табличний, метод рядів динаміки; метод порівняльного аналізу; абстрактно-логічний.

Наукові результати. Основні положення та результати викладено в наукових виданнях та доповідалися на науково-практичних конференціях та семінарах, зокрема: «Тенденції розвитку освіти в сучасних умовах» (2025, НУХТ); «Відновлення України та її регіонів в контексті глобальних трендів: управління, адміністрування, забезпечення» (2024, НУ Запорізька політехніка); «Інвестиційна діяльність аграрного сектору в умовах сталого розвитку» (2024, НУХТ).

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи магістра на тему:

«Інвестиційна діяльність підприємств аграрного сектору»

Кваліфікаційна магістерська робота присвячена дослідженню інвестиційної

діяльності підприємств аграрного сектору України. Актуальність теми обумовлена необхідністю забезпечення розвитку аграрного сектору, підвищення інвестиційної привабливості підприємств та активізації інвестиційних процесів в умовах обмеженості фінансових ресурсів і трансформації економічного середовища.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору та визначення перспективних напрямів її активізації. У роботі розкрито економічну сутність інвестицій та інвестиційної діяльності, систематизовано основні підходи до оцінки ефективності інвестицій, проаналізовано особливості функціонування інвестиційних процесів в аграрному секторі.

Досліджено сучасний стан, динаміку та структуру інвестицій в аграрний сектор України, визначено основні тенденції їх розвитку та чинники, що впливають на інвестиційну привабливість аграрних підприємств. Проведено оцінку ефективності інвестиційної діяльності та обґрунтовано вплив інвестицій на розвиток аграрного виробництва. На основі проведеного аналізу визначено перспективи та напрями залучення інвестицій в аграрний сектор України з урахуванням міжнародного досвіду. Об'єктом дослідження є інвестиційна діяльність підприємств аграрного сектору, предметом — процеси активізації інвестиційної діяльності аграрних підприємств. У роботі використано статистичні методи дослідження, метод порівняльного аналізу та абстрактно-логічний метод.

ABSTRACT

of the Master's Qualification Thesis on the topic:

“Investment Activity of Enterprises in the Agrarian Sector”

The master's qualification thesis is devoted to the study of investment activity of enterprises in the agrarian sector of Ukraine. The relevance of the topic is determined by the need to ensure the development of the agrarian sector, increase the investment attractiveness of enterprises, and intensify investment processes under conditions of limited financial resources and transformation of the economic environment.

The purpose of the qualification thesis is to analyze the investment activity of agrarian sector enterprises and to identify promising directions for its intensification. The paper reveals the economic essence of investments and investment activity, systematizes the main approaches to assessing investment efficiency, and analyzes the features of investment process functioning in the agrarian sector.

The current state, dynamics, and structure of investments in the agrarian sector of Ukraine are studied; the main development trends and factors influencing the investment attractiveness of agrarian enterprises are identified. An assessment of the efficiency of investment activity is carried out, and the impact of investments on the development of agrarian production is substantiated. Based on the conducted analysis, prospects and directions for attracting investments into the agrarian sector of Ukraine are determined, taking into account international experience.

The object of the research is the investment activity of agrarian sector enterprises, while the subject is the processes of intensification of investment activity of agrarian enterprises. The study employs statistical research methods, the method of comparative analysis, and the abstract-logical method

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	9
1.1 Економічна сутність та категорійний апарат інвестиційної діяльності.....	9
1.2 Методи оцінки ефективності інвестиційної діяльності підприємств.....	22
1.3 Особливості інвестиційної діяльності в умовах сталого розвитку.....	28
Висновок до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	37
2.1 Агропромисловий комплекс як пріоритетна галузь економіки.....	37
2.2 Аналіз динаміки надходжень інвестицій в аграрний сектор.....	45
2.3 Оцінка ефективності інвестиційної діяльності аграрного сектору України.....	63
Висновок до розділу 2.....	74
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ АКТИВАВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	77
3.1 Основні тенденції розвитку підприємств аграрного сектору.....	77
3.2 Вплив інвестицій на розвиток підприємств аграрного сектору.....	81
3.3 Можливості залучення інвестицій в аграрний сектор України.....	85
Висновок до розділу 3.....	93
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97

ВСТУП

Актуальність теми. Успішне функціонування галузей матеріального та нематеріального виробництва економіки в сучасних умовах господарювання можливе лише на основі динамічного розвитку, що базується на інвестиційній та інноваційній діяльності. Разом з тим, основною перешкодою ефективної діяльності економіки є відсутність достатнього обсягу інвестицій, використання яких має забезпечити конкурентоспроможність виробництва товарів та послуг, його інноваційний розвиток, економічну та продовольчу безпеку України.

Актуальність досліджень теоретичних та практичних проблем активізації інвестиційної діяльності у галузях економіки визначається тим, що, з одного боку, галузі реального сектору економіки функціонують в умовах дефіциту ресурсного потенціалу та гостро потребують інвестицій, а з іншого боку, недосконалість економічного механізму управління інвестиційною діяльністю не сприяє активному припливу та ефективному використанню інвестиційних вкладів. Особливо слід зазначити аграрну галузь економіки, що залишається малопривабливою більшістю інвесторів, але водночас є економічно і соціально значимою для України.

Загалом удосконалення організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки є важливою проблемою, вирішення якої зумовлює ефективне використання інвестиційних ресурсів, стійкий та динамічний розвиток аграрної галузі економіки.

Мета дослідження – аналіз інвестиційної діяльності підприємств та визначення основних напрямів її активізації в аграрному секторі економіки.

Для досягнення поставленої мети поставлені такі завдання:

- розкрито економічну сутність та категорійний апарат інвестиційної діяльності;
- описано методи оцінки ефективності інвестиційної діяльності;

- визначено особливості інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору;
- розкрито роль АПК як стратегічної галузі економіки;
- проведено аналіз динаміки надходжень інвестицій в аграрний сектор;
- оцінено ефективність інвестиційної діяльності аграрного сектору України;
- визначено тенденції розвитку аграрного сектору;
- обґрунтовано вплив інвестицій на розвиток підприємств аграрного сектору;
- визначено перспективи залучення інвестицій в аграрний сектор України.

Об'єкт дослідження є інвестиційна діяльність підприємств аграрного сектору України.

Предметом дослідження є процеси активності інвестиційної діяльності підприємств в аграрному секторі економіки України.

Методи дослідження. У дослідженні використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечили аналіз інвестиційної діяльності підприємств як основи аграрного сектору в умовах сталого розвитку. Теоретико-методологічну основу становили методи аналізу та узагальнення, застосовані для вивчення сутності інвестиційних процесів та систематизації наукових підходів до їх трактування. Для оцінки сучасного стану та динаміки інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору використано статистичний, порівняльний і структурний методи аналізу, а також табличні та графічні методи обробки даних офіційної статистики. Застосування графічного методу дозволило наочно відобразити результати дослідження, а системний підхід забезпечив комплексне бачення інвестиційної діяльності з економічним, екологічним та соціальним складовими сталого розвитку.

Інформаційну базу дослідження ґрунтується на нормативно-правових актах України, що регулюють інвестиційну діяльність підприємств аграрного

сектору, зокрема законах, постановах Кабінету Міністрів України, державних програмах підтримки інвестицій та аграрного виробництва, а також офіційних матеріалах Міністерства аграрної політики та продовольства України (<https://minagro.gov.ua>). До інформаційної бази також віднесено офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби України з питань геодезії, матеріали Світового банку, OECD, FAO та інші міжнародні організації, аналітичні звіти, наукові публікації, монографії, періодичні видання, а також матеріали міжнародних організацій, що містять інформацію щодо інвестиційних процесів в аграрному секторі.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційної робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи становить 101 сторінку, включаючи 18 таблиць і 17 рисунків, список використаної літератури складається з 48 найменувань.

У вступі визначено актуальність теми, мету, завдання, об'єкт, предмет, методи та інформаційну базу дослідження.

У першому розділі розкрито теоретичні засади інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору, уточнено економічну сутність інвестицій, проаналізовано наукові підходи до визначення інвестиційної діяльності підприємств, а також розглянуто методи оцінки ефективності інвестиційних процесів.

У другому розділі здійснено аналіз інвестиційної діяльності аграрного сектору в умовах сталого розвитку, охарактеризовано сучасний стан та тенденції інвестиційного забезпечення, досліджено динаміку та структуру інвестицій, а також оцінено ефективність інвестиційної діяльності агропромисловості.

У третьому розділі обґрунтовано напрями активізації інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору України, визначено ключові тенденції розвитку підприємств, розкрито вплив інвестицій на їх

функціонування та запропоновано шляхи підвищення інвестиційної активності.

У висновках сформульовано основні результати дослідження, узагальнено теоретичні положення та практичні рекомендації, отримані в процесі виконання роботи. У вступі визначено актуальність теми, мету, завдання, об'єкт, предмет, методи та інформаційну базу дослідження.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1 Економічна сутність та категорійний апарат інвестиційної діяльності

Одним із визначальних факторів підвищення ефективності виробництва в умовах ринкової конкуренції є активізація інвестиційної діяльності підприємств. Довгостроковий розвиток суб'єктів господарювання неможливо забезпечити без інвестиційних вкладень, адже саме вони формують основу оновлення матеріально-технічної бази, впровадження інновацій та зміцнення конкурентних позицій. Раціональне управління інвестиційними ресурсами передбачає чітке визначення цілей, напрямів і механізмів реалізації інвестиційної політики підприємства.

У наукових джерелах інвестиції визначають як вкладення фінансових та матеріальних ресурсів у різні об'єкти діяльності, а також передання прав на майнову чи інтелектуальну власність з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту, якщо такі операції здійснюються відповідно до чинного законодавства [2].

Попри різноманітність тлумачень, у більшості підходів інвестиції розглядаються як внесення майнових, фінансових чи інтелектуальних ресурсів у підприємницьку діяльність з метою одержання економічного або іншого корисного результату

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність», інвестиції — це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та іншої діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект [2].

Основна мета інвестування – отримання доходу внаслідок зростання ціни на активи, виплати дивідендів за акціями, купонів за облігаціями або відсотків за депозитами [32].

Наведемо основні завдання, які виконують інвестиції на рис.1.1:

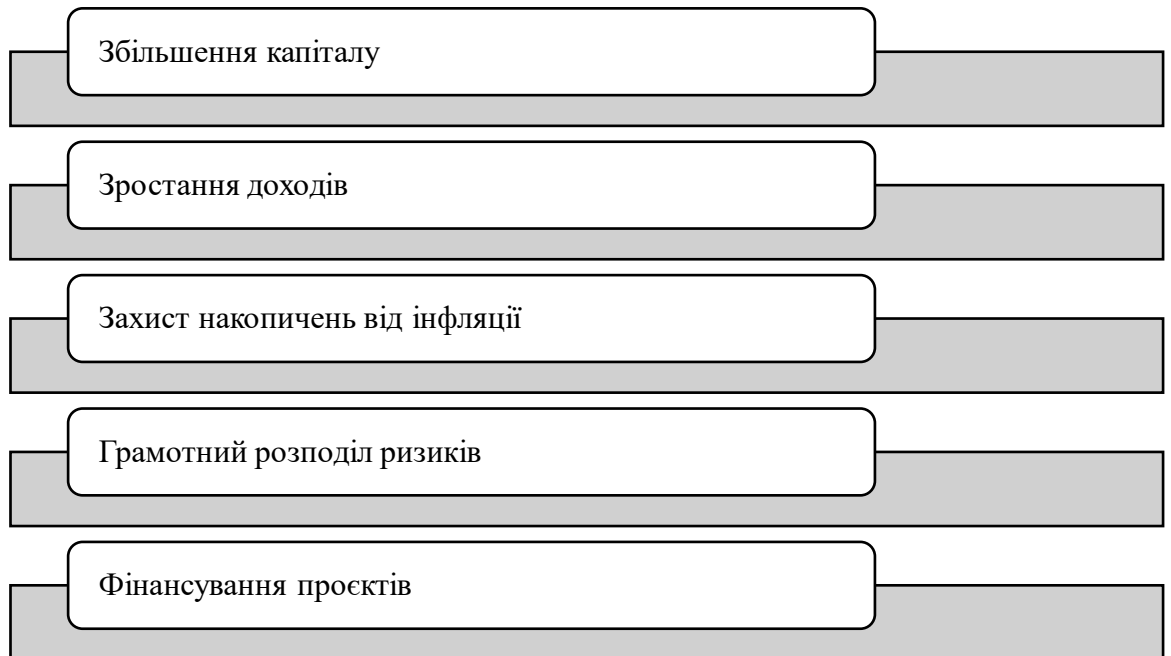

Рис.1.1 Основні завдання, які виконують інвестиції

Джерело: [30]

Таким чином, основними завдання для інвестиційної діяльності є:

- збільшення капіталу. Підприємство вкладає фінанси в активи, щоб потім, якщо їхня вартість збільшиться, продати їх і отримати прибуток;
- зростання доходів пов'язано з тим, що це дозволяє отримувати регулярний дохід (відсотки, дивіденди).
- Зниження ризиків на основі диверсифікації ризиків;
- Фінансування інвестиційних проєктів з метою активізації інвестиційної діяльності підприємств.

Залежно від обраної інвестиційної стратегії, вкладені ресурси можуть забезпечувати збереження капіталу або його приріст. Ефективність інвестиційної діяльності визначається тим, наскільки раціонально

підприємство формує структуру інвестиційних активів, оцінює ризики та прогнозує майбутні результати вкладень.

Економічна сутність інвестиційної діяльності полягає у сукупності практичних дій суб'єктів господарювання, які вкладають фінансові, матеріальні чи інші активи з метою отримання прибутку або інших вигод у майбутньому. Це процес перетворення інвестиційних ресурсів у вкладення, що здійснюється як на мікрорівні (підприємства), так і на макрорівні (держави) та охоплює створення нових або розширення існуючих об'єктів, які здатні приносити дохід [22].

У науковій літературі автори по-різному трактують сутність інвестиційної діяльності, підкреслюючи її роль у формуванні майбутнього доходу та досягненні економічного або соціального ефекту. В одних підходах акцент робиться на вкладенні ресурсів з метою отримання прибутку, в інших – на перетворенні інвестиційних активів у результат, пов'язаний із ризиком та часовою вартістю грошей.

У табл.1.1 згрупуємо визначення різних авторів.

Таблиця 1.1

Сутність поняття «інвестиційна діяльність»

№	Автор	Визначення
1	Абрамешин А.	розуміє вкладення коштів, інвестування; сукупна діяльність із вкладення коштів та інших цінностей у проекти, і навіть забезпечення віддачі вкладень
2	Данілова І.	вкладення інвестицій та здійснення практичних дій з метою отримання прибутку та досягнення іншого корисного ефекту
3	Ковтуненко Ю.	діяльність організації, пов'язана з капітальними вкладеннями організації у зв'язку з придбанням земельних ділянок, будівель та іншої нерухомості, обладнання, нематеріальних активів та інших необоротних активів, а також їх продажем; із здійсненням довгострокових фінансових вкладень до інших організації, випуском облігацій та інших цінних паперів довгострокового характеру тощо
4	Поплавський М.	дії інвестора щодо вкладення інвестицій у виробництво продукції або їх іншого використання для отримання прибутку (доходу) та досягнення іншого значущого результату

Продовження табл.1.1

5	Гуткевич С.	комплекс практичних, організаційних, управлінських і проектних дій фізичних та юридичних осіб (а також держави) з метою реалізації інвестицій – тобто вкладення фінансових, матеріальних чи нематеріальних ресурсів у певні об'єкти (підприємства, проекти, цінні папери, основні засоби, нематеріальні активи тощо), з метою отримання прибутку, розвитку підприємницької діяльності, підвищення економічного, соціального чи екологічного ефекту у майбутньому.
---	-------------	---

Джерело: розроблено автором на основі [14].

Узагальнюючи вищевикладене, пропонуємо уточнене визначення категорії «інвестиційна діяльність» у наступній редакції: інвестиційна діяльність – це юридично та економічно обґрунтовані дії вітчизняних та іноземних юридичних та фізичних осіб (суб'єктів) щодо вкладення інвестиційних ресурсів у відповідні об'єкти з метою отримання прибутку (доходу) та (або) досягнення іншого значущого результату.

Аграрне підприємство тією чи іншою мірою пов'язане з інвестиційною діяльністю. Нами визначено основні фактори, які є загальними для аграрних підприємств і впливають на формування та реалізацію їх інвестиційної діяльності. До таких факторів належать:

- вид інвестицій;
- вартість інвестиційного проекту;
- обмеженість фінансових ресурсів, доступних інвестування;
- ризик, пов'язаний з прийняттям рішення [5].

Виділяють кілька основних напрямів інвестиційної діяльності підприємства:

- обсяг інвестиційних ресурсів, доступних підприємству;
- ємність та динаміка ринку, що визначають потенціал збуту продукції;
- рівень матеріально-технічного забезпечення, включно зі станом основних фондів;
- інноваційний потенціал та готовність до впровадження нових технологій;
- фінансова стійкість та ліквідність підприємства;

- ризики зовнішнього середовища (цінові, виробничі, політичні, природно-кліматичні);
- доступ до джерел фінансування та умови кредитування, тощо.

Суб'єктом інвестиційної діяльності (інвестором) в аграрній сфері може бути як юридична, так і фізична особа, що вкладає капітал в об'єкти інвестування з метою отримання економічного або соціального ефекту. Інвесторами також можуть виступати держава, територіальні громади, іноземні компанії, фінансово-кредитні установи та міжнародні організації. Кожна категорія інвесторів має власні мотиви, цілі та можливості участі в інвестиційному процесі підприємств аграрного сектору. Для узагальнення інформації про суб'єктів інвестиційної діяльності доцільно виділити їх основні групи (табл. 1.2)

Таблиця 1.2

Основні види інвесторів в аграрному секторі

№	Вид інвестора	Характеристика
1	Фізичні особи	Інвестують власні заощадження з метою збереження капіталу або отримання прибутку.
2	Юридичні особи	Реінвестують прибуток або залучені кошти для розвитку виробництва, модернізації та розширення діяльності.
3	Держава та органи місцевого самоврядування	Спрямовують інвестиції на розвиток інфраструктури, підвищення продовольчої безпеки та підтримку стратегічних напрямів АПК.
4	Іноземні інвестори	Компанії та фізичні особи інших держав, що вкладають кошти в українські аграрні підприємства для диверсифікації капіталу чи виходу на нові ринки.
5	Фінансово-кредитні установи	Банки, інвестиційні фонди, страхові компанії, що забезпечують підприємства кредитами, лізингом або інвестиційними продуктами.
6	Міжнародні організації та фінансові інститути	Світовий банк, ЄБРР, ЄІБ, USAID та інші структури, які реалізують програми підтримки аграрного сектору.

Джерело: розроблено автором на основі [2].

Участь різних категорій інвесторів формує різноманіття видів інвестицій, що здійснюються у підприємства аграрного сектору.

Класифікація інвестицій дає змогу систематизувати їх за основними ознаками, визначити особливості кожного виду та оцінити їх роль у розвитку підприємств.

Залежно від об'єктів вкладення інвестиції поділяються на фінансові, реальні, інноваційні та інтелектуальні.

У практиці діяльності аграрних підприємств кожен із цих видів інвестицій має власне значення:

- фінансові інвестиції спрямовані на отримання доходу через вкладення у цінні папери;
- реальні інвестиції забезпечують розвиток матеріально-технічної бази;
- інноваційні інвестиції пов'язані з упровадженням нових технологій;
- інтелектуальні інвестиції охоплюють придбання нематеріальних активів, технологій та знань, що підвищують конкурентоспроможність підприємства.
- соціальні інвестиції, спрямовані на розвиток людського капіталу.
- організаційно-управлінські інвестиції спрямовані на вдосконалення системи управління, тощо.

Для узагальнення інформації доцільно подати класифікацію інвестицій у вигляді схеми (рис. 1.2).

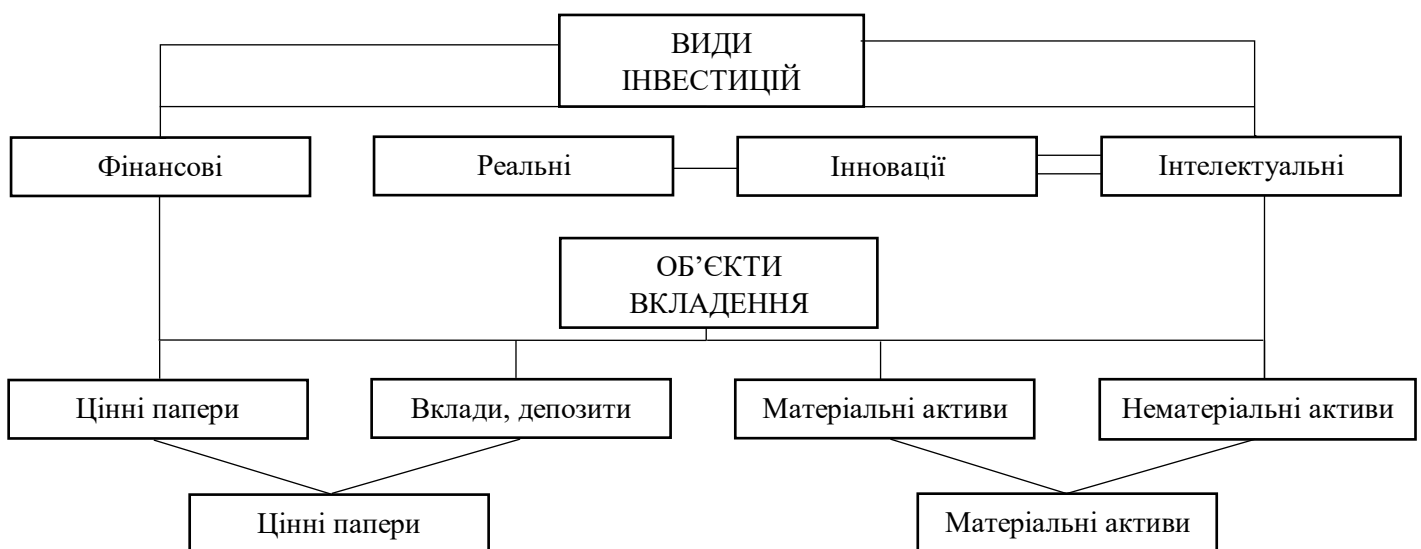

Рис. 1.2 Основні види інвестицій в аграрному секторі

Джерело: [13].

Розглянута класифікація інвестицій дозволяє глибше зрозуміти структуру та особливості інвестиційних процесів, що здійснюються на аграрних підприємствах. Поділ інвестицій за видами відображає різні підходи до формування інвестиційних ресурсів та визначення напрямів їх використання. Для аграрного сектору, що характеризується поєднанням традиційних технологій та потреби у високотехнологічному оновленні, така класифікація має особливо важливе значення.

Фінансові інвестиції забезпечують підприємствам можливість оперативної диверсифікації активів, формування резервів та підвищення ліквідності. Реальні інвестиції відіграють ключову роль у розвитку матеріально-технічної бази, адже саме вони сприяють оновленню сільськогосподарської техніки, модернізації виробничих споруд та підвищенню продуктивності. Інноваційні інвестиції забезпечують впровадження сучасних технологій: точного землеробства, автоматизованих систем обліку, біотехнологічних рішень. Інтелектуальні інвестиції охоплюють придбання патентів, ноу-хау, програмного забезпечення, підвищення кваліфікації персоналу, що формує довгострокову конкурентну перевагу.

Таким чином, класифікація інвестицій не лише систематизує їх види, але й дає змогу оцінити їхню роль у коротко- та довгостроковому розвитку підприємств. Для аграрних підприємств оптимальне поєднання реальних, інноваційних та інтелектуальних інвестицій визначає рівень технологічності виробництва, обсяг кінцевого продукту та стійкість до зовнішніх ризиків.

Подальше дослідження інвестиційної діяльності потребує аналізу джерел формування інвестиційних ресурсів, адже саме вони визначають масштаби, структуру та характер інвестиційних вкладень. З огляду на це важливо розглянути механізм простого та розширеного відтворення, який формує фінансову основу інвестиційного розвитку аграрних підприємств і впливає на їх можливість оновлювати та модернізувати виробничі потужності.

Враховуючи різноманіття форм і напрямів інвестиційної діяльності, важливо визначити основні види інвестицій, що здійснюються на підприємствах аграрного сектору економіки. Така диференціація дає змогу не лише систематизувати інвестиційні потоки, а й глибше проаналізувати особливості їх формування, розподілу та використання в умовах відтворювального процесу.

Крім того, узагальнення видів інвестицій дозволяє виявити ті напрями вкладень, які мають найбільший вплив на розвиток виробничого потенціалу, модернізацію техніко-технологічної бази та підвищення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору. У контексті сталого розвитку особливої уваги набуває взаємозв'язок між інвестиціями та процесами простого і розширеного відтворення, що визначають фінансову основу інвестиційного розвитку. Саме через механізм формування та використання відповідних фондів забезпечується безперервність виробничого процесу та створюються умови для довгострокового економічного зростання.

У загальному вигляді основні види інвестицій та їх роль у відтворювальному процесі аграрних підприємств наведено на рисунку 1.3.

Рис.1.3 Джерела простого та розширеного відтворення

Джерело: [13].

Представлена схема демонструє взаємозв'язок між джерелами формування інвестиційних ресурсів та характером відтворювальних процесів на підприємстві. Просте відтворення забезпечує відшкодування зношених основних засобів за рахунок амортизаційних відрахувань і валових інвестицій, що дозволяє підтримувати виробництво на наявному рівні. Розширене відтворення, у свою чергу, передбачає спрямування частини національного доходу до фондів накопичення та оновлення, що створює можливості для збільшення виробничих потужностей, модернізації обладнання та впровадження нових технологій.

У структурі інвестиційної діяльності підприємств важливе місце посідають фінансові інвестиції, які забезпечують можливість ефективного розподілу капіталу, диверсифікації ризиків та формування додаткових джерел доходу. На відміну від реальних інвестицій, що спрямовані безпосередньо на відтворення та модернізацію матеріальних активів, фінансові інвестиції пов'язані з придбанням фінансових інструментів, що можуть приносити прибуток у вигляді процентів, дивідендів або зростання ринкової вартості активів.

Для аграрних підприємств фінансові інвестиції є важливим механізмом підтримки ліквідності та формування резервних фондів, що дає змогу стабілізувати діяльність у періоди сезонних коливань та підвищених виробничих ризиків. Крім того, вони дозволяють підприємствам диверсифікувати свої активи, зменшуючи залежність від коливань у сільськогосподарському виробництві та забезпечуючи більш передбачувані фінансові потоки.

Фінансові інструменти різняться між собою за рівнем ризику, прибутковістю та ліквідністю, що визначає можливість їх використання в інвестиційній стратегії підприємства. Основні види фінансових інвестицій наведені на рисунку 1.4.

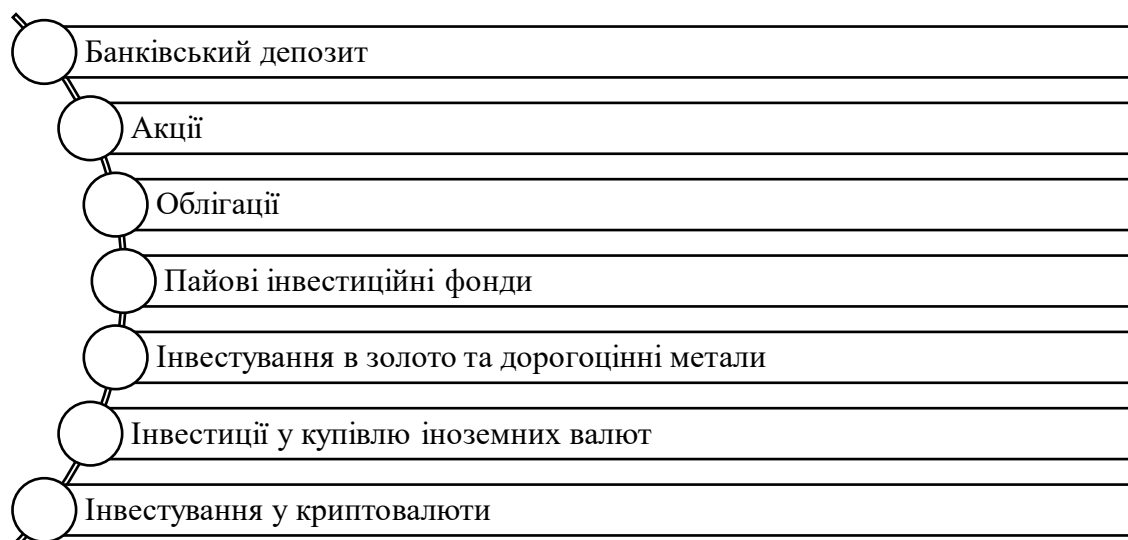

Рис.1.4 Види фінансових інвестицій у активи

Джерело: [9]

Наведемо перелік фінансових активів для інвестування:

Банківський депозит – найпростіший і найдоступніший спосіб створити накопичення та сформувати грошову «подушку безпеки». Основні завдання інвестора в цьому випадку – вибрати надійний банк із максимально вигідною процентною ставкою. Розмір ставки за депозитами залежить не лише від банку, а й від терміну та валюти вкладу [6].

Акції – більш прибутковий інструмент для приватних та корпоративних інвесторів. Кожен власник акцій є співвласником компанії та отримує дивіденди від її доходу. Тут можливі дві стратегії – купівля з метою продажу активу за вищою ціною у майбутньому та придбання для отримання щоквартальних дивідендних виплат. Перевагами даного методу є потенційно висока дохідність, хороша ліквідність, можна отримувати прибуток як від збільшення вартості акцій, так і від дивідендів [11].

Облігації – категорія державних чи корпоративних цінних паперів, за якої інвестор передає кошти емітенту (організації, що її випустила) за умови, що позичальник поверне позику до певного терміну та виплатить певну винагороду за користування позиковими коштами. Інвестиції в облігації відносяться до консервативних методів, дохідність від них порівняно невелика, але й ризик неповернення мінімальний.

Пайові інвестиційні фонди (ПІФ). Один із найпоширеніших форматів колективних інвестицій. У цьому методі управляюча компанія (інституціональний інвестор) об'єднує вклади приватних інвесторів, вибирає перспективні активи і вкладає кошти з одержання прибутку. Отриманий дохід розподіляється між учасниками з урахуванням розміру їхнього паю. Цей метод інвестування вимагає спеціальної підготовки, оскільки коштами розпоряджається фонд на чолі з досвідченим управляючим. Середній рівень прибутковості до ПІФ перевищує показники за банківськими депозитами [17]. Інвестування в золото та дорогоцінні метали. Золото вважається захисним активом – вкладення в покупку цього дорогоцінного металу не відрізняються високою прибутковістю. У той самий час золото одна із найбільш ліквідних інструментів – його можна будь-якої миті продати, але в виручені кошти придбати прибутковіші позиції. Вкладення в золото можуть бути спрямовані на купівлю фізичного металу в злитках або монетах, ETF, CFD-контрактах, ф'ючерсах або акціях підприємств золотодобувних компаній.

Інвестиції у купівлю іноземних валют. Цей вид інвестування можна поділити на дві категорії – купівлю реальної валюти або заробіток на різниці котирувань валютних пар на ринку Форекс. У першому випадку ви звертаєтеся до банку або пункту обміну валют і купуєте іноземну валюту за рублі за поточним курсом. Купюри зберігайте вдома, у банківському осередку або на валютному рахунку. Якщо хочете заробляти на різниці курсів валют на ринку Форекс, необхідно відкрити рахунок у брокерській компанії та укласти угоди купівлі/продажу валют у торговому терміналі. На ринку Forex котирування валют швидко змінюються і через певний час куплений актив можна продати за вищою ціною та зафіксувати прибуток.

Інвестування у криптовалюти. Криптовалюти – один із найбільш прибуткових та ризикованих інвестиційних активів. Зараз на ринках тисячі криптовалют вартістю від кількох центів до десятків тисяч доларів за

одиницю. Вкладення в криптовалюту можуть прискорити темпи приросту капіталу, але необхідно вживати заходів для обмеження ризику.

Інвестиції також поділяють за рівнем ризику (рис.1.5)

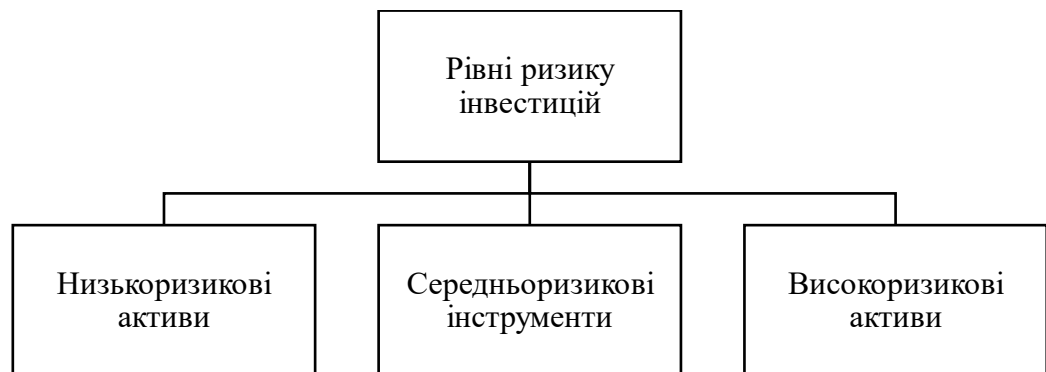

Рис.1.5 Рівні ризику інвестицій

Джерело: [11]

Низькоризикові активи. До них відносяться банківські депозити – де частина повернення вкладів гарантовано державою. Також мінімально ризикують власники державних облігацій, але що вищий термін погашення цих цінних паперів, то вищий відсоток доходу. Поширений захисний актив – золото, у нього вкладають кошти у періоди політичної нестабільності та кризових ситуаціях на ринках.

Середньоризикові інструменти – акції, корпоративні облігації, пайові фонди. Менш ризикованими вважаються вкладення акції великих підприємств, але й тут можуть бути втрати внаслідок зниження котирувань активів на біржах.

Високоризикові активи – криптовалюти, заробіток на ринку Forex, купівля акцій компаній – стартапів, вкладення у розробку інноваційних технологій. За високого рівня ризику ці інструменти можуть забезпечити високу прибутковість у короткостроковій перспективі [22].

Для стабільного приросту депозиту експерти рекомендують поєднувати в інвестиційному портфелі інструменти з різним рівнем ризику. Навіть за зменшення вартості одного-двох інструментів втрати компенсуються зростанням ціни інших інструментів.

Будь-який вид інвестиція оцінюється за двома ключовими факторами - ризик та прибутковість. Чим вище потенційна прибутковість, тим більше ризик втрати грошей, вкладених у купівлю активу.

За рівнем прибутковості всі активи поділяються на кілька категорій:

- бездохідні – ці вкладення не дають прямої фінансової вигоди, але розраховані на віддачу у нематеріальному вираженні. Відомі компанії вкладають мільйони доларів у рекламу, спрямовану на підвищення впізнаваності свого бренду та формування лояльності покупців. Такі витрати компенсуються зростанням продажів у майбутньому та збільшенням терміну взаємодії з покупцем (LTV), коли клієнт здійснює повторні купівлі та рекомендує компанію своєму оточенню;
- низькоприбуткові – до цієї категорії потрапляють активи з мінімальним рівнем ризику, наприклад, депозити в банку та державні облігації, а також вкладення в золото та інші дорогоцінні метали;
- середньоприбуткові – до них відносяться ETF, частки пайових фондах, фондах нерухомості, корпоративні облігації, акції компаній;
- високоприбуткові – купівля іноземної валюти на ринку Forex, криптовалют, біржових індексів, деривативів (ф'ючерсів, опціонів). Такі активи можуть приносити високий дохід, але їхня вартість коливається у значних межах і може швидко піти в мінус за сильної волатильності ринку.

Форми інвестиційної діяльності включають створення нового бізнесу та придбання майна (наприклад, акцій, облігацій, нерухомості, обладнання) або прав на нього. З погляду напрямку, інвестиції бувають реальні (у матеріальні активи), фінансові (у цінні папери та грошові інструменти), інтелектуальні (в освіту) та нефінансові (в технології, винаходи). За характером участі інвестора виділяють прями (за участю в управлінні) та портфельні (пасивні) інвестиції.

Отже, інвестиційна діяльність являє собою процес вкладення капіталу в цінні папери та інші фінансові інструменти з метою отримання доходу в

майбутньому і певний ризик, пов'язаний з випуском, обігом і погашенням відповідних інвестиційних продуктів. Тому оптимальний варіант інвестування фінансових ресурсів передбачає найкраще поєднання можливості отримання максимального доходу та повну відсутність ризиків або їх мінімальну присутність. Основними завданнями інвестування є заощадження коштів для здійснення серйозних фінансових операцій у майбутньому, примноження отримуваного доходу та формування довгострокових фінансових накопичень. Чітко розуміючи цілі та завдання інвестування, потенційному інвестору необхідно обрати найбільш підходящий тип і вид інвестування, який відповідатиме його фінансовим можливостям, рівню ризику та очікуваному результату.

1.2 Методи оцінки ефективності інвестиційної діяльності підприємств

Оцінка ефективності інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору є однією з ключових складових системи управління капіталом підприємства, оскільки дозволяє визначити доцільність вкладення ресурсів у той чи інший проєкт та оцінити його вплив на майбутній розвиток організації. У сучасній фінансово-економічній теорії застосовуються два основні підходи до оцінювання інвестиційних рішень – статичні (прості) та динамічні (дисконтовані) методи.

Статичні методи, такі як період окупності, норма прибутковості чи рівень рентабельності інвестицій, базуються на аналізі середніх величин без урахування фактора часу. Хоча вони є простими у застосуванні та дозволяють швидко оцінити загальний економічний сенс вкладення, їхнім недоліком є те, що вони не враховують інфляційні процеси, ризики та можливість альтернативного використання капіталу.

На відміну від них, динамічні методи, що використовують механізм дисконтування, вважаються значно більш обґрунтованими та науково

коректними. Вони базуються на фундаментальному принципі фінансового менеджменту – концепції вартості грошей у часі (time value of money). Згідно з цією концепцією, одна й та сама сума грошей має різну цінність у різні моменти часу через:

- інфляцію та знецінення купівельної спроможності;
- ризик, пов'язаний з невизначеністю майбутніх доходів;
- можливість альтернативного використання коштів у більш дохідних проєктах.

Отже, аналіз інвестиційних рішень лише на основі номінальних величин є недостатнім і може призвести до хибних управлінських висновків.

Динамічні методи дозволяють оцінити реальну теперішню вартість майбутніх доходів і витрат інвестиційного проєкту, дисконтувавши їх за відповідною ставкою. До найпоширеніших методів цієї групи належать:

NPV (Net Present Value) – чиста теперішня вартість, що показує приріст капіталу підприємства завдяки проєкту;

IRR (Internal Rate of Return) – внутрішня норма прибутковості, яка визначає граничну дохідність інвестиції;

PI (Profitability Index) – індекс рентабельності, що характеризує ефективність вкладень на одну гривню інвестицій;

DPP (Discounted Payback Period) – дисконтований період окупності, що відображає час, необхідний для повернення вкладених коштів з урахуванням дисконту.

Ці методи дають змогу більш точно оцінити фінансові результати проєкту, порівняти альтернативні варіанти інвестування та прийняти оптимальне управлінське рішення. Крім того, вони дозволяють враховувати різні сценарії розвитку проєкту, зміни в ринковому середовищі та ризики, що робить їх незамінними в умовах сучасної ринкової економіки, яка характеризується високою невизначеністю.

Таким чином, застосування динамічних методів оцінювання інвестицій є обов'язковою умовою формування ефективної інвестиційної стратегії

підприємства. Вони забезпечують об'єктивність аналізу, мінімізують ризики прийняття необґрунтованих рішень та сприяють підвищенню результативності інвестиційної діяльності в довгостроковій перспективі.

Детальніше опишемо динамічні методи:

1. Метод чистої теперішньої вартості (Net Present Value, NPV) – це базовий та найпоширеніший метод. Він розраховує загальну поточну вартість майбутніх грошових потоків від проєкту за вирахуванням початкових інвестиційних витрат. Метод чистої теперішньої вартості визначає, наскільки збільшиться вартість компанії (або добробут інвестора) завдяки реалізації цього проєкту, виражену в грошах на поточний момент часу [25].

Формула (загальний вигляд):

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t} - IC \quad (1.1)$$

Критерій прийняття рішень:

NPV > 0: Проєкт є ефективним, його варто прийняти, оскільки він створює додаткову вартість.

NPV < 0: Проєкт збитковий, його слід відхилити.

NPV = 0: Проєкт не приносить додаткового прибутку, але покриває всі витрати та вимоги до дохідності.

2. Метод внутрішньої норми прибутку (Internal Rate of Return, IRR)

Цей метод визначає конкретну відсоткову ставку дохідності самого проєкту, яка не залежить від зовнішньої ставки дисконтування інвестора.

Сутність: IRR – це така ставка дисконтування, за якої чиста теперішня вартість (NPV) проєкту дорівнює нулю. Вона показує максимальну "внутрішню" дохідність інвестиції.

Рівняння для розрахунку:

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+IRR)^t} - IC = 0$$

(1.2)

Зазвичай розраховується ітераційним методом або за допомогою фінансового програмного забезпечення.

Критерій прийняття рішень:

IRR > WACC (WACC – Weighted Average Cost of Capital, середньозважена вартість капіталу або бажана норма дохідності): Проект ефективний, його дохідність перевищує вартість його фінансування.

IRR < WACC: Проект неефективний.

3. Метод індексу дохідності (рентабельності інвестицій, Profitability Index, PI). PI є відносним показником, який показує, скільки одиниць поточної вартості доходу припадає на одну одиницю поточної вартості інвестицій.

Сутність методу індексу дохідності полягає у зручному для ранжування альтернативних проектів з обмеженим бюджетом, оскільки показує «віддачу на вкладену гривню».

Формула:

$$PI = \frac{\sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t}}{IC} \quad (1.3)$$

Критерій прийняття рішень:

PI > 1: Проект ефективний (NPV > 0).

PI < 1: Проект неефективний (NPV < 0).

4. Метод дисконтованого періоду окупності (Discounted Payback Period, DPP) – цей метод модифікує простий період окупності, включаючи дисконтування грошових потоків. Сутність методу дисконтованого періоду окупності визначає термін, за який саме *дисконтовані* грошові потоки повністю покриють початкові інвестиції.

Критерій прийняття рішень: проект приймається, якщо дисконтований період окупності менший за максимальний бажаний термін окупності, встановлений інвестором або політикою компанії [30].

Переваги динамічних методів:

- **враховують часову вартість грошей:** на відміну від статичних методів, вони дають об'єктивнішу оцінку в умовах інфляції та ринкових змін;
- **базуються на грошових потоках:** оперують реальними надходженнями та витратами (cash flow), а не бухгалтерським прибутком;
- **враховують весь життєвий цикл проекту:** беруть до уваги всі доходи та витрати протягом усього терміну реалізації інвестиції.

Статичні (прості) методи (без дисконтування). Статичні, або прості, методи оцінки ефективності інвестиційної діяльності застосовуються для швидкої, попередньої (експрес) оцінки інвестиційних проєктів. Їхня головна відмінність від динамічних методів полягає в тому, що вони не враховують фактор часу та зміну вартості грошей (тобто не використовують дисконтування).

Незважаючи на цей суттєвий недолік, вони залишаються популярними завдяки своїй простоті розрахунку та наочності.

Основні статичні методи:

1. Метод періоду окупності (Payback Period, PP) – це найпоширеніший статичний метод, який відповідає на запитання: «Через який час інвестиції повернуться?».

Сутність методу періоду окупності: визначає кількість часових періодів (років, місяців), необхідних для того, щоб сумарний чистий грошовий потік (cash flow) від проєкту повністю покрити початкові інвестиційні витрати.

Розрахунок:

- якщо грошові потоки рівномірні (ануїтет), PP розраховується діленням початкових інвестицій на щорічний середній потік;
- якщо потоки нерівномірні, період окупності визначається шляхом послідовного кумулятивного підсумовування грошових потоків до моменту, коли накопичена сума перевищить початкові інвестиції [31].

Проєкт вважається прийнятним, якщо розрахунковий період окупності менший за максимальний термін, встановлений інвестором або компанією. Метод періоду окупності ігнорує всі грошові потоки, що виникають після моменту окупності, та не враховує часову вартість грошей.

2. Метод середньої норми прибутку (Accounting Rate of Return, ARR) – цей метод також відомий як метод облікової норми прибутку або рентабельності інвестицій. Він фокусується на бухгалтерському прибутку, а не на грошових потоках.

Сутність: розраховує середній річний чистий прибуток від інвестицій як відсоток від середньої суми інвестованого капіталу.

Формула (типовий варіант):

$$ARR = \frac{\text{середній річний чистий прибуток}}{\text{середня сума інвестованого капіталу}} * 100\% \quad (1.4)$$

Критерій прийняття рішень: Проєкт приймається, якщо розрахунковий ARR перевищує цільову (бажану) норму рентабельності, встановлену компанією.

Недоліки: Базується на бухгалтерських показниках (які можуть відрізнятися від реальних грошових потоків), повністю ігнорує часову вартість грошей та строки надходження прибутку.

3. Метод простої норми прибутку (Simple Rate of Return, SRR)

Схожий на ARR, але часто використовує початкову суму інвестицій замість середньої.

Формула:

$$SRR = \frac{\text{середній річний чистий прибуток}}{\text{початкові інвестиції}} * 100\%$$

(1.5)

Статичні методи не рекомендується використовувати як єдиний критерій для прийняття остаточних інвестиційних рішень, особливо для великих та довгострокових проєктів. Вони мають слугувати лише допоміжним інструментом поряд із більш надійними динамічними методами (NPV, IRR).

Для отримання найбільш точної та об'єктивної оцінки інвестиційних проєктів рекомендується використовувати комплексний підхід, поєднуючи декілька методів, особливо динамічних. Пріоритетним показником часто вважають NPV, інші показники використовують як допоміжні.

1.3 Особливості інвестиційної діяльності в умовах сталого розвитку

Протягом останніх десятиліть міжнародне співтовариство та уряди країн активно шукали вирішення екологічних, соціальних і економічних проблем, що стоять перед ними, багато з яких набули глобального характеру. У рамках проведення скоординованої роботи з вирішення даних проблем Генеральною Асамблеєю ООН в результаті широкомасштабних переговорів 25 вересня 2015 р. було прийнято Резолюцію «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» [2]. Це в свою чергу вимагало від усіх держав перегляду і конкретизації національних планів і політики, зокрема інвестиційної, задля досягнення Цілей у сфері сталого розвитку (ЦСР) нашого суспільства та економіки.

Залучення інвестицій та підвищення їхнього вкладу у сталий розвиток національної економіки є пріоритетними завданнями для багатьох країн. На сучасному етапі формується інвестиційна політика нового покоління, що підтримує більш широку повістку в галузі економічного розвитку.

Головною метою інвестиційної політики нового покоління виступає забезпечення інклюзивного зростання та сталого розвитку. Організація економічного співробітництва та розвитку визначає інклюзивне зростання як економічне зростання, в рамках якого створюються рівні можливості для всіх верств населення, справедливо розподіляються матеріальні та нематеріальні блага в суспільстві для підвищення його добробуту та якості життя людей [].

У цілому нині підтримка економічної інклюзивності є невід'ємною умовою стійкості економічного зростання.

Відповідно до підходів ООН сталий розвиток – це розвиток, що відповідає потребам теперішнього часу без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. З урахуванням сучасних проблем і викликів інклюзивне зростання і сталий розвиток передбачають трансформацію інвестиційної політики як на національному, так і на міжнародному рівні. На національному рівні це передбачає інтеграцію

інвестиційної політики в державні стратегії та програми сталого розвитку, включення ЦУР в інвестиційну політику і «підвищення адресності та ефективності інвестиційної політики» [35].

На міжнародному рівні це передбачає актуалізацію міжнародних інвестиційних угод (МІУ) з внесенням до них положень, що стосуються сталого розвитку, забезпечення збалансованості прав та обов'язків держави та інвесторів (насамперед, іноземних). Інвестиційна політика нового покоління також характеризується інноваційними механізмами заохочення та сприяння інвестиціям на національному та міжнародному рівнях, спрямованими на стимулювання припливу інвестицій у сфери та види діяльності, пов'язані з забезпеченням сталого розвитку та інклюзивного зростання, включаючи інфраструктуру, і утилізацію відходів, у діяльність з ліквідації забруднень, у продовольчу безпеку, охорону здоров'я, освіту і т. д. (сектора, пов'язані з ЦСР).

За останні десятиліття світ постраждав від низки фінансових криз, зіткнувся з серйозними проблемами у сфері забезпечення продовольчої безпеки та захисту навколишнього середовища, як і раніше, зберігаються глобальні дисбаланси та соціальні проблеми, особливо в частині збільшення масштабів злиднів. Ці кризи і виклики надають значний вплив на формування політики на глобальному рівні.

Економічна та фінансова кризи 2008–2009 рр. призвели до довгострокового зміщення головної ролі у формуванні світового ВВП з розвинених країн на країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою. Глобальні проблеми, такі як зниження продовольчої безпеки та зміна клімату, ще більше посилили роль цих країн у розробці міжнародної політики. Фінансова криза підвищила роль урядів (державної участі) в економіці як розвинених, так і країн. В даний час характер проблем, з якими жодна держава не може впоратися поодиночі, вимагає поліпшення міжнародної координації для їх вирішення. При цьому соціальні та екологічні проблеми займають одне з центральних місць у державній

політиці, що змушує посадових осіб задуматися про нову парадигму розвитку, що формується, яка ставить інклюзивне зростання і сталий розвиток на пріоритетні позиції [40].

Тенденції в інвестиційній політиці природно відображають зазначені глобальні зрушення. Відбулися фундаментальні зміни в інвестиційному ландшафті. Країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою в даний час є основними об'єктами для прямих іноземних інвестицій (ПІІ), і їх значення як одержувачів прямих інвестицій продовжує зростати. У 2010 р. країни, що вперше розвиваються, і країни з перехідною економікою отримали більше половини світових ПІІ, за підсумками у 2024 р. даний показник досяг 68,7 %, що розширює можливості для стратегічного інвестиційного планування, реалізації політики заохочення та захисту інвестицій у цих країнах. ПІІ, а й самі є великими інвесторами, їх у світових ПІІ, спрямованих там, нині перевищує половину – 52,3% 2025 р. Для багатьох країн ПІІ стали реальним джерелом зростання національної конкурентоспроможності, забезпечили стійкість платіжного балансу в середньо-і довгостроковій перспективі і т. д.

На світовій арені також з'являються нові типи інвесторів. Державні підприємства – важливі учасники міжнародного інвестування. Хоча на їхню частку припадає лише близько 1 % від загальної кількості багатонаціональних корпорацій (БНК), закордонні інвестиції державних корпорацій становлять приблизно 10 % глобальних потоків ПІІ. Уряди відіграють значну роль в економіці та надають ключового значення інвестиційній політиці. Все більше урядів відходять від використання підходу до економічного зростання і розвитку, заснованого на неутручання, який переважав раніше. У багатьох країнах зростає роль активної промислової та інвестиційної політики, що містить елементи цілеспрямованого заохочення або обмеження інвестицій, що підвищує важливість комплексної і погодженої політики в інтересах сталого розвитку. У ряді країн на тлі зростання економіки відбувається скорочення робочих

місць (за рахунок використання сучасних місць безлюдних технологій) їх шукати «правильні» (оптимальні) типи інвестицій та «вживати заходів для максимального збільшення віддачі від інвестицій у частині створення робочих місць» [44].

У розвинених країнах побоювання з приводу можливої втрати робочих місць іноді викликали суперечки про те, чи слід і як перешкоджати вітчизняним компаніям інвестувати за кордоном або сприяти поверненню інвестицій, раніше спрямованих в інші країни. У країнах виникають побоювання щодо того, чи забезпечують інвестиції достатню кількість робочих місць для бідних верств населення і чи є вони достатньою мірою інклюзивними [48].

Значна роль держави у формуванні інвестиційного середовища в умовах сталого розвитку проявляється не лише через пряме регулювання, а й через комплексну трансформацію підходів до соціально-економічного та екологічного управління. У сучасних умовах урядові структури дедалі активніше впливають на інвестиційну діяльність, встановлюючи нові стандарти, норми та вимоги, що визначають параметри функціонування підприємств і спрямовують їх у русло сталого розвитку.

Передусім це стосується запровадження нових соціальних та екологічних регламентів або посилення вже наявних норм. До таких регуляцій належать вимоги щодо раціонального використання природних ресурсів, зменшення шкідливих викидів, охорони довкілля, захисту прав працівників та забезпечення належних умов праці. Ці регуляторні заходи безпосередньо впливають на інвестиційні рішення підприємств, оскільки передбачають модернізацію технологій, переорієнтацію виробничих процесів, додаткові витрати на екологічні ініціативи або відповідність стандартам ESG (Environmental, Social, Governance).

Водночас уряди багатьох країн, включаючи Україну, активно просувають концепцію сталого розвитку, створюючи стимули для інвесторів, які обирають екологічно чисті та енергоефективні технології. Такі стимули

можуть включати податкові пільги, компенсаційні програми, державні гарантії, спеціальні кредити та гранти, спрямовані на підтримку «зелених» інвестицій, розвиток відновлюваних джерел енергії, скорочення викидів парникових газів та підвищення ресурсоефективності. Зокрема, заохочення «низьковуглецевих» інвестицій стає одним із ключових напрямів державної політики, що відповідає вимогам міжнародних кліматичних угод та глобальних тенденцій декарбонізації економіки.

Крім того, у рамках європейської інтеграції Україна активно адаптує своє законодавство до міжнародних стандартів корпоративного управління, що підвищує значення корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Держава стимулює підприємства впроваджувати внутрішні кодекси корпоративної поведінки, підвищувати прозорість бізнес-процесів, дотримуватися етичних норм та відповідати соціальним очікуванням суспільства. Такий підхід створює більш прогнозоване, відповідальне та привабливе середовище для інвесторів, оскільки підприємства з високим рівнем КСВ вважаються менш ризиковими та більш стійкими до криз.

Усе це свідчить про те, що держава не лише виконує регуляційну функцію, а й виступає стратегічним партнером бізнесу у формуванні умов для сталого економічного зростання. Через комбінацію нормативного впливу, інвестиційних стимулів і підтримки екологічно та соціально відповідальних практик уряд формує напрям інвестиційних потоків, сприяючи розвитку «зеленої» економіки та зміцненню конкурентоспроможності національного господарства [44].

Сьогодні на національному рівні ключовими завданнями інвестиційної політики в інтересах сталого розвитку є наступні:

- ув'язати інвестиційну політику із загальною стратегією розвитку економіки або промислової політикою, забезпечити її узгодженість з суміжними областями науково-технічного прогресу, міжнародної торгівлі та створення робочих місць. Інвестиційна політика нового покоління значною мірою передбачає стимулювання інвестицій у сфері, що є

- ключовими для економічного і промислового розвитку, підтримки та нарощування виробничого потенціалу та підвищення міжнародної конкурентоспроможності [24];
- забезпечити підтримку за рахунок інвестицій реалізації ЦСР та інклюзивності. При розробці інвестиційної політики особлива увага повинна приділятися «якісним аспектам інвестицій». Оскільки поведінка компаній, у тому числі міжнародних інвесторів, щодо вирішення соціальних та екологічних проблем частково визначається стандартами корпоративної відповідальності, розробленими за межами традиційної сфери державного регулювання, одним із аспектів політики є встановлення оптимального балансу між державними та приватними ініціативами. Орієнтація на ЦСР також має на увазі, що в рамках інвестиційної політики все більшого значення надається заохочення конкретних видів капіталовкладень, наприклад «зелених» і «низьковуглецевих» інвестицій, або капіталовкладень у пріоритетних секторах для забезпечення сталого розвитку [6];
 - забезпечити адресність та ефективність інвестиційної політики за рахунок створення сильних інститутів для реалізації інвестиційної діяльності та більш гнучкого управління нею. З розширенням ролі уряду в реалізації інвестиційної політики зростає і відповідальність органів влади за забезпечення ефективності вжитих ними заходів, особливо коли такі заходи припускають обмеження економічної свободи суб'єктів господарювання або нераціональне витрачання інвестиційних ресурсів державних фондів. Аналогічним чином на міжнародному рівні у міжнародних інвестиційних угодах. Світова практика показує, що МІС найчастіше орієнтовані виключно на захист прав інвесторів і не сприяють залученню інвестицій для реалізації ЦСР;
 - встановити оптимальний баланс між правами та обов'язками держави та інвесторів (особливо зарубіжних) в МІУ. В даний час багато МВС не містять будь-яких зобов'язань з боку інвесторів в обмін на надані їм права

на захист інвестицій. Актуальним є питання про включення в МІУ зобов'язань для інвесторів щодо дотримання національних законів та інших нормативних правових актів приймаючої країни в області сталого розвитку. Подібні ініціативи і стандарти побічно сприяють включенню аспектів сталого розвитку в міжнародну інвестиційну політику, проте багато країн, що розвиваються, стурбовані тим, що вони можуть також виступати бар'єрами для інвестицій і зовнішньої торгівлі;

- забезпечити спрощення міжнародних інвестиційних режимів. Сучасні інвестиційні режими являють собою складну та багаторівневу систему, що охоплює тисячі міжнародних договорів – переважно двосторонні інвестиційні угоди, угоди про вільну торгівлю з розширеними інвестиційними положеннями, а також регіональні інвестиційні домовленості. Ця система доповнюється численними механізмами врегулювання інвестиційних спорів, інституційними структурами контролю виконання зобов'язань та нормами, що регулюють права інвесторів і обов'язки держав. У сукупності такі елементи формують глобальну правову основу, яка визначає умови доступу інвестицій до ринків, рівень їх захисту та стандарти взаємодії між державами та приватними інвесторами. [18] (табл. 1.3)

Таблиця 1.3

Ключові завдання національної та міжнародної інвестиційної політики на користь сталого розвитку

Завдання	Основні характеристики
На національному рівні	
Інтеграція інвестиційної політики у стратегії розвитку економіки	<ul style="list-style-type: none"> • напрям інвестицій у сфери та сектори, що мають ключове значення для нарощування виробничого потенціалу та підвищення міжнародної конкурентоспроможності; • забезпечення узгодженості інвестиційної політики з цілою низкою суміжних політик (науково-технічної, зовнішньоторговельної, соціальної тощо)
Включення ЦСР до інвестиційної політики	<ul style="list-style-type: none"> • максимізація позитивних та мінімізація негативних ефектів від інвестицій; • сприяння соціально відповідальній поведінці

	інвесторів, розвиток принципів корпоративної соціальної відповідальності (КСВ)
Забезпечення адресності та ефективності інвестиційної політики	<ul style="list-style-type: none"> • створення сильних інститутів для реалізації інвестиційної політики; • вимірювання впливу інвестицій на сталий розвиток
На міжнародному рівні	
Враховання аспектів сталого розвитку в МІУ	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечення гнучкості політики для реалізації ЦСР; • надання положенням про заохочення та сприяння інвестиціям більш конкретного характеру та забезпечення їх відповідності ЦСР
Встановлення оптимального балансу прав та обов'язків держави та інвесторів у МІУ	<ul style="list-style-type: none"> • відображення обов'язків інвесторів у МІУ; • розвиток принципів КСВ
Спрощення міжнародних інвестиційних режимів	<ul style="list-style-type: none"> • усунення юридичних прогалин, дублювання та невідповідностей у змісті МІУ, вирішення питань щодо врегулювання інвестиційних спорів; • забезпечення ефективної взаємодії та узгодженості з іншими державними стратегіями/програмами (наприклад, у галузі зміни клімату, функціонування ринку праці, оподаткування) та системами

Джерело: [47]

В даний час є ряд системних проблем, включаючи юридичні прогалини, невідповідності в охопленні та змісті МІУ; неясність у тлумаченні договорів арбітражними судами; обтяжливі арбітражні процедури і непередбачуваність арбітражних рішень. Крім того, взаємозв'язок між міжнародною інвестиційною політикою і суміжними областями політики, такими як зовнішньоторговельна, фінансова, політика в галузі конкуренції, екологічна (наприклад, в частині зміни клімату), відсутня. продовольчої безпеки, пом'якшення наслідків зміни клімату і т. д.

Одне з пріоритетних завдань - збільшення інвестицій, особливо в країнах, що розвиваються, в сектори, які є ключовими для сталого розвитку країн: базова інфраструктура (дороги, залізничні шляхи і порти; електростанції, водопостачання та сільських охорона здоров'я та освіта та ін.

Фінансування з боку держави, як правило, недостатньо для задоволення потреб у всіх цих секторах. Варто зазначити, що в даний час участь приватного бізнесу в інвестиціях у дані сектора є відносно неактивною.

Висновок до розділу 1

Як показав аналіз теоретичних основ інвестиційної діяльності, в умовах посилення глобальних економічних змін, викликаних цифровим трансформацією, геополітичною нестабільністю та перебудовою світових ланцюжків створення вартості, інвестиційна діяльність набуває особливої значущості як ключового фактору сталого розвитку. Необхідність адаптації інвестиційних стратегій до нових викликів, потребує глибокого наукового осмислення. Одночасно можливості, що відкриваються, пов'язані з переходом до «зеленої» економіки, розвитком цифрових активів та перерозподілом глобальних інвестиційних потоків, роблять дослідження даної

проблеми особливо затребуваним як з теоретичної, і з практичної точок зору.

Інвестиційна діяльність відіграє ключову роль в економічному розвитку, забезпечуючи фінансування для різних проєктів та сприяючи зростанню продуктивності та інновацій. У останні роки спостерігається значне зрушення у підходах до інвестицій, що відкриває нові напрями їх розвитку. Одним із найбільш актуальних напрямів є сталий розвиток та «зелені» інвестиції, спрямовані на підтримку проєктів, що сприяють охороні навколишнього середовища та боротьби зі зміною клімату.

Важливо відзначити, що саме інновації можуть призвести до значних змін у різних секторах економіки, від медицини до енергетики, що наголошує на їхній ролі у формуванні майбутнього економіки.

Інвестиційна діяльність продовжує еволюціонувати, реагуючи на зміни економічному середовищі та потреби суспільства. Нові напрямки, такі як сталий розвиток, інновації, інфраструктурні проєкти та використання сучасних фінансових інструментів, стають основою формування ефективної інвестиційної стратегії.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

2.1 Агропромисловий комплекс як пріоритетна галузь економіки

Харчова промисловість є основним об'єктом нашого дослідження яке ґрунтується на діяльності підприємств харчової промисловості. Агропромисловий комплекс (АПК) розглядається як **стратегічна галузь економіки** завдяки його критичній ролі у забезпеченні продовольчої безпеки країни, значному внеску у ВВП та експортному потенціалу, а також соціальній функції у розвитку сільських територій.

Стратегічне значення агропромислового комплексу (АПК) для України визначається його ключовою роллю у забезпеченні національної безпеки, економічної стабільності та соціального розвитку держави.

Основні аспекти стратегічного значення АПК наведені на рис.2.1:

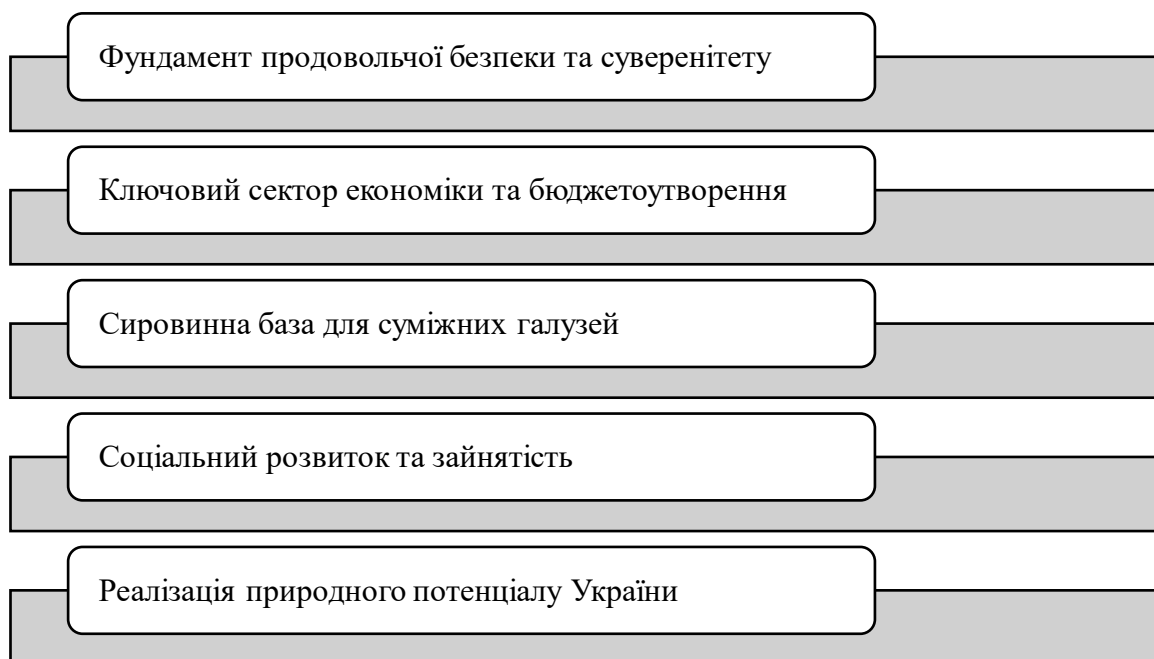

Рис.2.1 Основні аспекти стратегічного значення АПК

Джерело: [8]

Таким чином, основними аспектами стратегічного значення АПК є:

1. Фундамент продовольчої безпеки та суверенітету – це першочергова стратегічна функція АПК. Галузь гарантує фізичну доступність основних продуктів харчування для населення країни в достатній кількості та асортименті. В умовах глобальних криз, пандемій чи воєнних дій можливість самостійно забезпечувати базові продовольчі потреби є критичною ознакою незалежності та стійкості держави.

2. Ключовий сектор економіки та бюджетотворення. АПК є одним із «локомотивів» української економіки:

- значна частка у ВВП: сектор генерує суттєву частину внутрішнього валового продукту країни;
- основний експортер: аграрна продукція (зернові, олійні культури, олія, м'ясо тощо) традиційно займає домінуючу позицію в структурі українського експорту. Це забезпечує стабільний притік іноземної валюти в країну, що є критичним для підтримки платіжного балансу та стабільності національної валюти;
- джерело податкових надходжень: підприємства АПК формують значні надходження до державного та місцевих бюджетів [14].

3. Сировинна база для суміжних галузей. АПК має потужний мультиплікативний ефект, стимулюючи розвиток інших секторів:

- харчова промисловість: весь ланцюжок від поля до прилавка (переробка зерна на борошно, виробництво олії, цукру, молочної та м'ясної продукції) повністю залежить від сировини, вирощеної в АПК;
- інші галузі: забезпечення сировиною легкої промисловості, виробництво біопалива, кормів для тваринництва.

4. Соціальний розвиток та зайнятість. АПК відіграє незамінну соціальну роль:

- зайнятість: галузь є основним роботодавцем у сільській місцевості;

– підтримка сільських територій: розвиток агробізнесу підтримує життєздатність сіл, забезпечує надходження до місцевих бюджетів, що фінансують соціальну інфраструктуру (школи, лікарні, дороги).

5. Реалізація природного потенціалу України. Україна володіє унікальним природним ресурсом – ґрунтами (чорноземами світового значення), що є її стратегічною конкурентною перевагою на світовій арені. Ефективне використання цих земель дозволяє Україні бути не лише регіональним, а й глобальним гарантом продовольчої безпеки [15].

Отже, стратегічне значення АПК полягає в його комплексному впливі на всі сфери життєдіяльності держави – від забезпечення базових потреб громадян до формування економічного фундаменту країни.

Структура агропромислового комплексу України (АПК України) відображає його як складну інтегровану систему, що охоплює всі стадії руху продукції: від забезпечення ресурсами для виробництва до її кінцевої реалізації споживачам.

АПК України традиційно поділяють на три основні сфери (або підкомплекси) (рис.2.2):

Рис.2.2 Сфери АПК України

Джерело: [21]

1. Перша сфера (Підкомплекс виробничо-технічного забезпечення та обслуговування) – ця сфера створює матеріально-технічну базу для функціонування сільського господарства. Вона не виробляє кінцевий продовольчий продукт, але без неї сільськогосподарське виробництво неможливе.

Ключові складові:

- машинобудування для АПК: виробництво сільськогосподарської техніки (тракторів, комбайнів, сівалок), обладнання для ферм та переробних підприємств;
- хімічна промисловість: виробництво мінеральних добрив, засобів захисту рослин (пестициди, гербіциди), ветеринарних препаратів;
- виробництво кормів: комбікормова промисловість;
- будівництво: проєктування та зведення виробничих об'єктів (елеватори, склади, тваринницькі комплекси);
- наукове та інформаційне забезпечення: аграрна наука, селекція, племінна справа, освіта, консалтинг;
- матеріально-технічне забезпечення: постачання паливно-мастильних матеріалів, електроенергії, насінневого матеріалу [22].

2. Друга сфера (Ядро АПК – сільське господарство) є центральною ланкою агропромислового комплексу та безпосередньо визначає обсяги, структуру й якість аграрного виробництва. Саме на цьому етапі формується первинна сільськогосподарська продукція, яка слугує сировинною базою для подальшої переробки, зберігання та реалізації. Ефективність функціонування АПК значною мірою залежить від рівня техніко – технічного забезпечення, застосування сучасних агротехнологій, продуктивність праці та якості управлінських рішень. Крім того, сільське господарство відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, зайнятості сільського населення та розвитку сільських територій, що підкреслює його стратегічне значення в національній економіці.

Ключові складові сільського господарства наведені на рис.2.3:

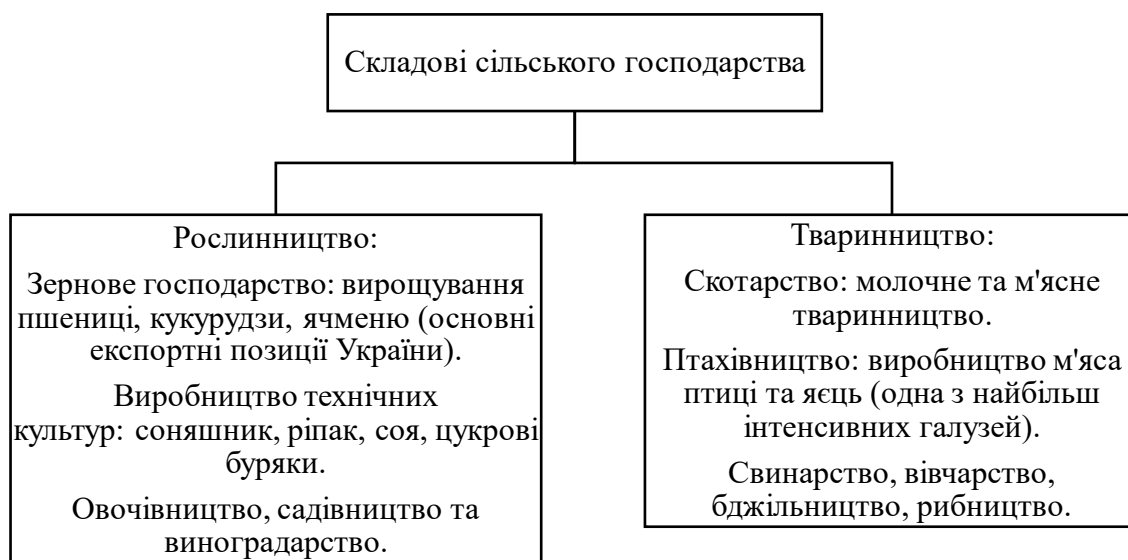

Рис. 2.3 Ключові складові сільського господарства

Джерело: [8]

3. Третя сфера (Підкомплекс переробки, зберігання та реалізації) – ця сфера відповідає за перетворення сировини на готову продукцію, її логістику та продаж кінцевому споживачеві.

Ключові складові підкомплексу переробки, зберігання та реалізації:

Харчова та переробна промисловість:

- борошномельно-круп'яна промисловість;
- олійно-жирова промисловість: виробництво олії (Україна – світовий лідер з експорту соняшникової олії);
- цукрова промисловість;
- м'ясна та молочна промисловість;
- хлібопекарська, кондитерська, спиртова, пивоварна галузі.

Інфраструктура зберігання та логістики:

- елеваторне господарство (зерносховища);
- система заготівель та первинної обробки продукції;
- транспортна інфраструктура (залізничні, автомобільні, морські перевезення агропродукції);
- торгівля та дистрибуція: оптова та роздрібна торгівля продуктами харчування, мережі супермаркетів, заклади громадського харчування [15].

Схема взаємодії сфер АПК України:

1 Сфера (ресурси) → 2 сфера (виробництво) → 3 сфера (переробка, логістика, збут).

Така структура забезпечує повний цикл руху аграрної продукції, підкреслюючи системний характер українського АПК як ключової стратегічної галузі економіки.

Агропромисловий комплекс (АПК) виконує низку ключових функцій в економічній системі держави. Ці функції охоплюють усі аспекти його діяльності – від забезпечення базових потреб населення до підтримки макроекономічної стабільності.

Основні функції АПК представимо в табл.2.1:

Таблиця 2.1

Основні функції АПК

Функція АПК	Суть функції	Ключове значення
Економічна	Виробництво, переробка, збут продукції; формування доданої вартості	Зростання ВВП, стабілізація ринку, експорт, валютні надходження
Виробнича	Сільське господарство + переробка + логістика	Забезпечення безперервного продовольчого циклу
Соціальна	Робочі місця, розвиток сільської місцевості	Соціальна стабільність та підвищення якості життя
Екологічна	Раціональне використання ресурсів і охорона довкілля	Збереження ґрунтів, води, біорізноманіття
Інноваційна	Впровадження сучасних технологій і методів виробництва	Підвищення ефективності, модернізація галузі
Геополітична	Забезпечення продовольчої незалежності та стратегічної стійкості	Посилення позицій держави на міжнародних ринках

Джерело: [21]

Отже, АПК виконує багатофункціональну роль, охоплюючи економічну, соціальну, виробничу, екологічну та інноваційну складові, що свідчить про його комплексний вплив на розвиток держави. Економічна та виробнича функції формують основу АПК, адже саме вони забезпечують продовольчу безпеку, стабільність ринку та створення доданої вартості.

Соціальна функція підкреслює значення АПК як важливого інструменту підтримки сільських територій та вирівнювання регіонального розвитку через створення робочих місць. Екологічна функція стає дедалі актуальнішою, оскільки сучасне аграрне виробництво повинно орієнтуватися на раціональне використання природних ресурсів та зменшення негативного впливу на довкілля. Інноваційна функція є ключем до підвищення конкурентоспроможності, адже розвиток новітніх технологій, цифровізація та модернізація обладнання забезпечують якісний стрибок у продуктивності галузі. Геополітична функція підкреслює стратегічну важливість АПК для національної безпеки, оскільки контроль над продовольчим забезпеченням значно підсилює позиції держави у глобальному просторі.

Загалом взаємодія всіх функцій створює умови для сталого розвитку економіки, підвищення якості життя населення та зміцнення позицій країни на міжнародних ринках.

Роль агропромислового комплексу (АПК) у макроекономіці України є надзвичайно важливою і багатогранною. АПК виступає не просто як виробник продовольства, а як один із стратегічних секторів, що визначає економічну стійкість, валютні надходження та соціальну стабільність країни.

Основні аспекти макроекономічної ролі АПК:

1. Формування ВВП (Валового внутрішнього продукту). АПК є базовою галуззю української економіки. Його частка у структурі ВВП країни є стабільно високою і часто коливається в межах 10-12% (а з урахуванням суміжних галузей, що його обслуговують, ця цифра може бути ще вищою). Це робить внесок АПК співмірним із внеском металургії або енергетики.

2. Ключове джерело валютних надходжень та експортний лідер АПК відіграє критичну роль у зовнішній торгівлі України:

– лідируючі позиції в експорті: аграрна продукція (зернові, олійні культури, соняшникова олія, м'ясо) становить найбільшу частку в загальній структурі українського експорту (часто понад 40%);

- забезпечення валютної стабільності: стабільний експорт агропродукції є основним джерелом надходження іноземної валюти в країну. Це має вирішальне значення для підтримки стабільності національної валюти (гривні), поповнення золотовалютних резервів НБУ та фінансування критичного імпорту [18].

3. Гарант продовольчої безпеки та стримування інфляції. На макроекономічному рівні АПК виконує функцію стабілізатора внутрішнього ринку:

- насичення внутрішнього ринку: забезпечення достатньої пропозиції продуктів харчування власного виробництва знижує залежність від імпорту;
- регулювання інфляції: достатня пропозиція базових продуктів харчування допомагає стримувати рівень інфляції в країні, оскільки витрати на їжу займають значну частину у споживчому кошику громадян.

4. Мультиплікативний ефект та стимулювання суміжних галузей. АПК має потужний вплив на інші сектори економіки:

- попит на ресурси: сільське господарство стимулює розвиток машинобудування (попит на техніку), хімічної промисловості (добрива, ЗЗР), енергетики та транспорту (логістика врожаю);
- переробна промисловість: АПК є основним постачальником сировини для великого сектору харчової промисловості, яка також робить значний внесок у ВВП та забезпечує робочі місця.

5. Соціально-економічна стабілізація регіонів. На макрорівні важливою є роль АПК у забезпеченні зайнятості та розвитку сільських територій. Це допомагає зменшити диспропорції у розвитку між містом та селом, підтримує регіональну економіку та запобігає масштабній міграції населення.

Підсумовуючи, АПК в українській макроекономіці виступає як критично важливий стабілізатор, основний генератор експортної виручки та мультиплікатор для інших галузей, що робить його стратегічним пріоритетом для держави.

Отже, АПК – це стратегічно важлива галузь економіки, яка визначає енергетичну, екологічну та продовольчу безпеку держави. Вона є основою соціально-економічного розвитку сільських територій і важливим джерелом експортних надходжень. Сучасний розвиток АПК вимагає інновацій, оптимізації ресурсів та підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку.

2.2 Аналіз динаміки надходжень інвестицій в аграрний сектор

Станом на 2024 рік обсяг капітальних інвестицій в аграрний сектор України перевищив 45 млрд грн, що становить приблизно 12% загальної суми капіталовкладень в економіку країни за даними Держстату.

Незважаючи на складну ситуацію, пов'язану з російським вторгненням, аграрний сектор залишається однією з найбільш інвестиційно привабливих галузей завдяки значному експортному потенціалу та його стратегічній ролі в програмах відновлення країни.

Наведемо структуру АПК на рис.2.4:

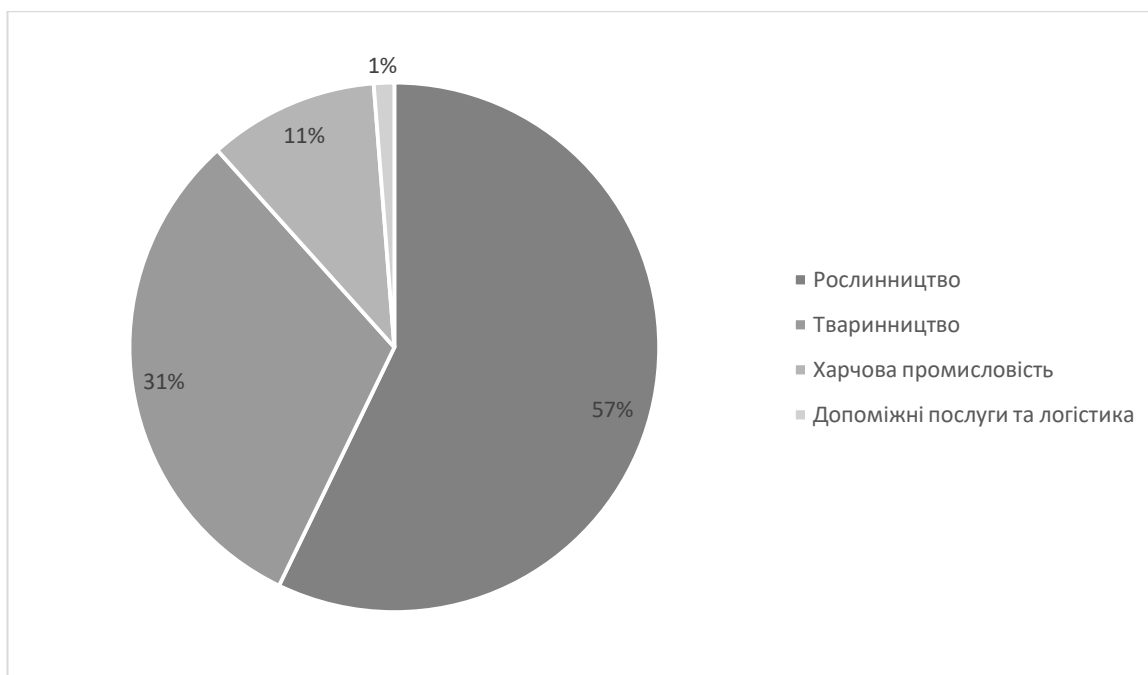

Рис.2.4 Структура

Джерело: розроблено автором на основі [18]

Таким чином, провідне місце у структурі займає рослинництво (55 %), що пояснюється як природно-кліматичними умовами України, так і сформованою експортною спеціалізацією. До цього сектору входить вирощування зернових (пшениця, кукурудза, ячмінь), олійних культур (соняшник, ріпак, соя), овочів і технічних культур. Значна частка рослинництва у структурі АПК зумовлена його високою рентабельністю, значним попитом на світових ринках та розвинутою інфраструктурою експорту. Крім того, саме рослинницька продукція забезпечує основу для подальшої переробки у харчовій промисловості.

Другим за значенням блоком є тваринництво (30 %), до якого входять молочне скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство та виробництво м'яса. На відміну від рослинництва, тваринництво характеризується нижчим рівнем рентабельності та вищою залежністю від ресурсної бази (кормів, енергетичних ресурсів). Водночас цей сектор є критично важливим для продовольчої безпеки, забезпечення внутрішнього ринку білковими продуктами та розвитку пов'язаних галузей – ветеринарних послуг, комбікормового виробництва, переробних підприємств.

Харчова промисловість, яка становить 10 % структури АПК, виконує роль переробної ланки, що трансформує сировину сільського господарства у продукти з високою доданою вартістю. Її розвиток визначає ступінь інтеграції України у світові продовольчі ланцюги, спроможність диверсифікувати експортну продукцію та розширювати ринки збуту. До сектору входить виробництво олії, борошна, молочної продукції, м'ясопереробка, кондитерські та інші харчові вироби.

Найменшу частку займають допоміжні послуги та логістика (5 %), але їх роль у функціонуванні АПК є надзвичайно важливою. Сюди входять агротехнічні послуги, складська інфраструктура, транспортно-логістичні операції, лабораторний контроль якості та інші технологічні сервісні функції. Розвинена система логістики та підтримувальних послуг забезпечує

ритмічність поставок, мінімізує втрати продукції, підвищує конкурентоспроможність національного агросектору.

Отже, зазначимо, що АПК України має переважно сировинний характер із домінуванням рослинництва, що формує основний експортний потенціал країни. У той же час тваринництво та харчова промисловість потребують посилення інвестицій для досягнення більш збалансованого розвитку та підвищення рівня продовольчої самодостатності. Допоміжні та логістичні послуги, хоча й займають невелику частку, відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності функціонування всіх ланок агропромислової системи.

Основні напрямки капітальних вкладень включають кілька ключових секторів:

1. Сільськогосподарська техніка та обладнання:

- закупівлю комбайнів, тракторів, сівалок, обприскувачів;
- запровадження GPS-навігації та технологій точного землеробства;
- автоматизацію процесів на фермах і тваринницьких комплексах.

2. Агроінфраструктура:

- будівництво та модернізацію елеваторів;
- оновлення зерносушарок і зерноочисного обладнання;
- розвиток логістичних вузлів і перевалочних терміналів.

3. Виробничі приміщення та склади:

- створення молочних ферм, свинокомплексів і інших господарств;
- будівництво сховищ для овочів і фруктів;
- інвестиції в об'єкти переробки та пакування продукції.

4. Іригаційні системи:

- відновлення систем зрошення в південних регіонах України;
- впровадження сучасного обладнання для крапельного і дощувального поливу.

5. Альтернативна енергетика в агропромисловому комплексі:

- встановлення біогазових установок на фермах;

– використання сонячних панелей для забезпечення енергонезалежності підприємств.

Динаміка капітальних інвестицій в аграрний сектор має ключове значення для оцінки інвестиційної активності, технологічного оновлення та здатності галузі забезпечувати сталий розвиток. Капітальні вкладення визначають можливість підприємств впроваджувати інноваційні технології, модернізувати матеріально-технічну базу, підвищувати продуктивність виробництва та конкурентоспроможність національної аграрної продукції як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

За досліджуваний період 2020–2024 рр., який пов'язаний з пандемією COVID-19, логістичних обмежень, структурних змін у світовій продовольчій системі, а також значним впливом воєнного стану з 2022 року. Ці чинники зумовили коливання обсягів інвестицій, зміни їхньої галузевої спрямованості та джерел фінансування.

На рисунку 2.5 представлено динаміку капітальних вкладень в аграрний сектор економіки України за 2020–2024 рр., що дозволяє простежити тенденції розвитку інвестиційних процесів у зазначений період. Зокрема, проаналізовано річні обсяги інвестицій, виявлено періоди спадів та відновлення, а також окреслено ключові фактори, що вплинули на поведінку інвесторів у кожному році.

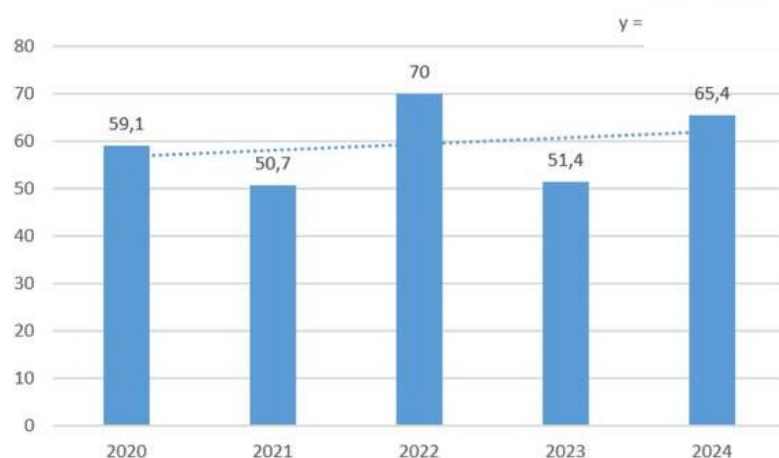

Рис.2.5 Обсяг капітальних вкладень в Україні, млрд.грн

Джерело: розроблено автором на основі [17]

Побудова трендової лінії здійснюється за загальною формулою лінійної регресії $y = ax + b$. Після розрахунку коефіцієнтів для даних за 2020–2024 рр. отримано рівняння тренду: $y = 1.33x + 55.33$.

Детальніше розглянемо представлені дані та оцінимо, наскільки інвестиційна активність сприяла підтримці виробничого потенціалу аграрних підприємств, а також визначимо ступінь інвестиційної стійкості галузі в умовах зовнішніх шоків. Саме аналіз динаміки капітальних вкладень дозволяє зробити висновки щодо здатності агросектору адаптуватися до викликів, ефективно використовувати наявні ресурси та формувати інвестиційну базу для майбутнього розвитку.

Аналіз показав, що максимальний рівень капітальних інвестицій в аграрний сектор України припав на 2022 рік, коли їх обсяг досяг 70 млрд грн. Це було зумовлено кількома взаємопов'язаними чинниками, серед яких – завершення інвестиційних програм, розпочатих у попередні роки, намагання аграрних підприємств стабілізувати виробництво в умовах різких змін зовнішнього середовища, а також спрямування коштів на підтримку критичної інфраструктури, логістики та адаптацію до воєнних ризиків. Водночас у структурі інвестицій 2022 року спостерігалось зростання частки витрат на забезпечення безперервності виробничих процесів, модернізацію обладнання та підвищення енергоефективності.

У період 2023-2024 рр. інвестиційна активність дещо сповільнилася, що відображає загальний спад інвестиційної привабливості аграрного сектору в умовах триваючої воєнної агресії, руйнування інфраструктури, логістичних обмежень та зростання витрат на виробництво. До кінця 2024 року обсяг інвестицій знизився до 65,4 млрд грн, тобто на 4,6 млрд грн менше порівняно з піковим значенням 2022 року. Попри це зниження не є критичним, і свідчить про те, що аграрний сектор зберігає здатність акумулювати інвестиційні ресурси та продовжує залишатися одним з найбільш стійких сегментів національної економіки.

Отже, аналіз динаміки капітальних вкладень дає підстави стверджувати, що агросектор демонструє високий рівень адаптивності та здатність підтримувати інвестиційну активність навіть за умов значних зовнішніх ризиків. Наявне незначне скорочення інвестицій у 2023–2024 рр. пояснюється переорієнтацією фінансових потоків на забезпечення оперативних потреб підприємств, зростанням витрат і невизначеністю щодо перспектив воєнної та економічної ситуації. Проте збереження інвестицій на відносно високому рівні створює потенціал для післявоєнного відновлення, модернізації та переходу аграрного виробництва до принципів сталого розвитку.

Фінансування капітальних інвестицій як показав аналіз забезпечується за рахунок таких джерел як:

- власні кошти агропідприємств, які становлять понад 60% загальної суми вкладень;
- банківські кредити, включаючи державні програми за ставкою «5-7-9%» та фінансування від Українського гарантійного фонду (UGF);
- іноземні інвестори й спеціалізовані агрофонди, які регулярно підтримують галузь.

Далі розглянемо капітальні інвестиції за видами активів на кінець 2024 року на рис.2.6.

Рис.2.6 Структура капітальних інвестицій за видами активів на кінець 2024, млрд.грн

Джерело: розроблено автором на основі [18]

Таким чином, аналіз структури капітальних інвестицій в аграрному секторі засвідчує, що у 2024 році найбільший обсяг фінансових ресурсів був спрямований у машини та обладнання, сума яких досягла 51 млрд грн. Така інвестиційна спрямованість є закономірною, оскільки саме цей компонент визначає технічний рівень аграрного виробництва, його продуктивність та здатність інтегрувати сучасні технології. Підвищення ступеня механізації та автоматизації виробничих процесів є стратегічним напрямом розвитку агросектору, що дозволяє зменшувати залежність від ручної праці, оптимізувати витрати та підвищувати ефективність використання ресурсів.

При цьому значну частку капітальних вкладень було спрямовано також у нежитлові будівлі, що становили 16,2 млрд грн. Дане інвестиційне спрямування включає будівництво та реконструкцію виробничих приміщень, складських комплексів, зерносховищ, логістичних центрів, які відіграють стратегічну роль у забезпеченні ефективної пост harvest-логістики та збереженні якості продукції. У воєнних умовах модернізація та зміцнення інфраструктури набуває особливої важливості, адже підвищення стійкості та безпеки виробничих об'єктів стає невід'ємною умовою безперервності аграрного виробництва.

Досить вагомою є й частка інвестицій у транспортні засоби, що становила 14,7 млрд грн. Розвиток транспортної інфраструктури – включно з оновленням автопарку, закупівлею спеціалізованого агротранспорту, збільшенням пропускної здатності логістичних маршрутів – є критичним фактором для своєчасного вивезення урожаю, інтеграції у внутрішні та зовнішні ланцюги поставок, а також мінімізації логістичних витрат. З огляду на істотні руйнування логістики в період російського вторнення, інвестиції в транспортний сектор стали одним із найважливіших напрямів забезпечення стабільності функціонування аграрного ринку.

Отже, структура капітальних вкладень свідчить про випереджальний розвиток тих сегментів, які формують основу технологічного переозброєння,

інфраструктурного оновлення та логістичного забезпечення аграрного сектору. Це дозволяє стверджувати, що інвестиційна політика у 2024 році була спрямована на зміцнення виробничої та інфраструктурної стійкості галузі, що є ключовою умовою її подальшого розвитку та адаптації до умов невизначеності.

Також, наведемо об'єм капітальних інвестицій за видами діяльності та проаналізуємо їх на рис.2.7.

Рис.2.7 Об'єм капітальних інвестицій за видами діяльності у 2024 році

Джерело: розроблено автором на основі [18]

Таким чином, структура капітальних інвестицій агропромислового комплексу України у 2024 році свідчить про значну диференціацію фінансових потоків між окремими видами сільськогосподарської та переробної діяльності. Загальна картина інвестиційного розподілу демонструє пріоритетність тих секторів, які є визначальними для забезпечення продовольчої безпеки країни, експортоорієнтованості та технологічного оновлення виробництва.

Разом із аналізом структури капітальних інвестицій за видами діяльності доцільно проаналізувати оцінку динаміки у часовому вимірі, що дає змогу глибше охарактеризувати інвестиційну активність підприємств

аграрного сектору України. Саме динамічний аналіз дозволяє виявити тенденції зміни обсягів інвестицій, реакцію аграрних підприємств на зовнішні економічні та воєнні виклики, а також оцінити ступінь відновлення інвестиційних процесів у післякризовий період.

Таблиця 2.2

Динаміка капітальних інвестицій у підприємства аграрного сектору
України 2021-2025 рр.

Рік	Обсяг капітальних інвестицій, млрд грн	Темп зростання до попереднього року, %
2021	49,1	+34,9
2022	32,6	-33,6
2023	39,5	+21,2
2024	42,9	+8,6
2025	45,0	+4,9

Джерело: розроблено автором на основі [18].

Таким чином, динаміка капітальних інвестицій у підприємства аграрного сектору України у 2020–2025 роках характеризується нерівномірністю та високою чутливістю до зовнішніх економічних і безпекових чинників. У 2020 році інвестиційна активність перебувала на відносно стабільному рівні, однак уже у 2021 році спостерігалось суттєве зростання обсягів капіталовкладень, що було зумовлено відновленням економічної активності після пандемії COVID-19, зростанням світових цін на аграрну продукцію та активізацією модернізаційних процесів у сільському господарстві.

Починаючи з 2022 року, інвестиційна динаміка зазнала різкого скорочення внаслідок повномасштабного воєнного вторгнення, руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, а також зростання інвестиційних ризиків. Водночас аграрний сектор зберіг відносну стійкість порівняно з іншими галузями економіки, що пояснюється його стратегічним значенням для забезпечення продовольчої безпеки країни та експортних надходжень.

У 2023–2024 роках спостерігається поступове відновлення інвестиційної активності, яке відбувається за рахунок внутрішніх джерел фінансування, державних програм підтримки, а також обмеженого, проте стабільного притоку іноземного капіталу. Це свідчить про адаптацію аграрних підприємств до умов воєнної економіки та концентрацію інвестицій у найбільш стійких і стратегічно важливих напрямках діяльності.

Водночас важливим є не лише загальний обсяг інвестицій, а й їх структура за напрямками вкладення. Саме перерозподіл іноземних інвестицій між ключовими сегментами агропромислового комплексу дозволяє оцінити пріоритети міжнародних інвесторів, їх очікування щодо перспектив розвитку галузі та рівень довіри до окремих видів аграрної діяльності. З огляду на це доцільним є подальший аналіз структури іноземних інвестицій в аграрний сектор України, який представлено на рис. 2.8.

Структура іноземних інвестицій на 2025 рік розподіляється таким чином (рис.2.8):

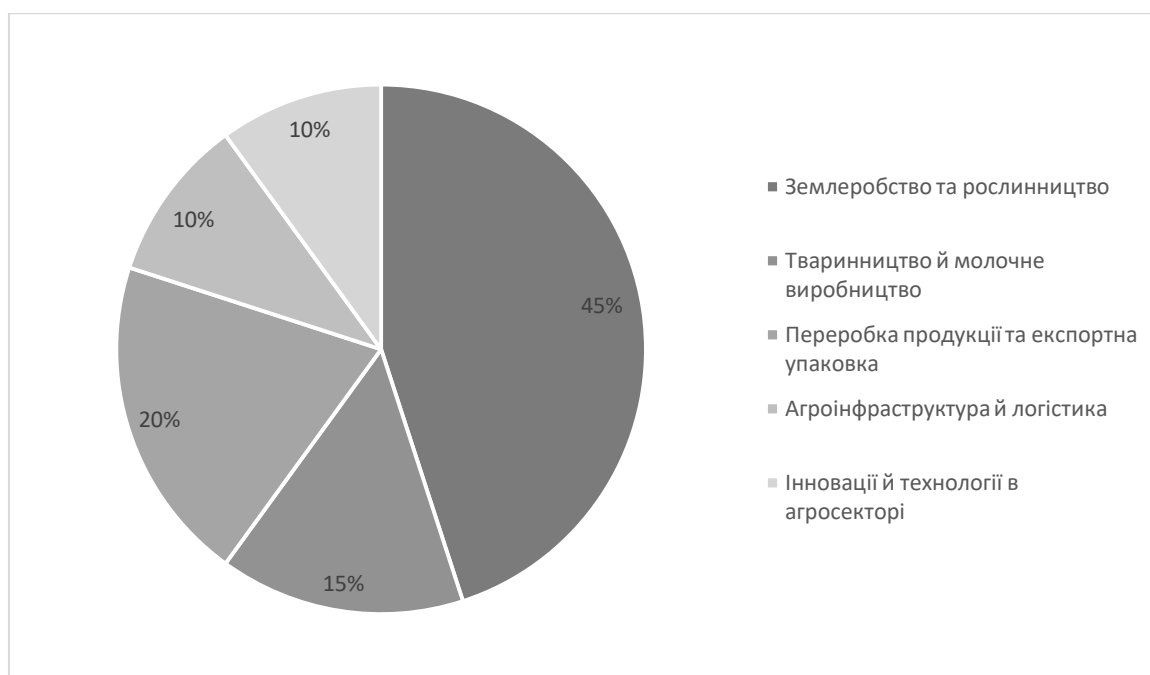

Рис.2.8. Структура іноземних інвестицій на 2025 рік, %

Джерело: розроблено автором на основі [19]

Таким чином, структура іноземних інвестицій в агропромисловий сектор України у 2025 році демонструє чітку орієнтацію інвесторів на найбільш стратегічні та перспективні напрями розвитку галузі. Найбільша частка інвестицій – 45 % – спрямовується в землеробство та рослинництво, що є логічним з огляду на провідну роль України як одного з ключових світових експортерів зернових та олійних культур. Іноземні інвестори віддають перевагу вкладенням у високопродуктивні технології вирощування культур, комплексне відновлення ґрунтів, розвиток систем зрошення та модернізацію технічного парку, що має на меті підвищення ефективності виробництва та стабільність урожайності.

Другий за величиною напрям – тваринництво й молочне виробництво, на яке припадає 15 % інвестицій. Хоча частка є меншою порівняно з рослинництвом, цей сегмент розглядається інвесторами як перспективний з точки зору імпортозаміщення та нарощування експорту продукції з високою доданою вартістю. Інвестиції концентруються на модернізації тваринницьких комплексів, впровадженні систем автоматизації годівлі й утримання, покращенні генетичного потенціалу поголів'я та підвищенні санітарно-ветеринарних стандартів.

Значну увагу іноземні інвестори приділяють також переробці продукції та експортній упаковці, на яку припадає 20 % інвестиційних ресурсів. Це свідчить про стратегічний інтерес до розвитку переробних підприємств, здатних виробляти конкурентоспроможні продукти з високою доданою вартістю, що відповідають міжнародним стандартам якості. Інвестиції спрямовуються на модернізацію переробних ліній, впровадження нових технологій пакування, розвиток експортної сертифікації та логістики.

Близько 10 % іноземних інвестицій спрямовується у агроінфраструктуру й логістику, що включає будівництво та модернізацію елеваторів, холодильних складів, залізничних та автомобільних логістичних центрів, а також розвиток портової інфраструктури. Особливої актуальності

ці напрямки набули у період російського вторнення внаслідок руйнування традиційних логістичних маршрутів та необхідності створення альтернативних каналів постачання.

Ще 10 % надходжень припадає на інновації та технології в агросекторі, що відображає глобальну тенденцію до цифровізації та автоматизації аграрного виробництва. Іноземні інвестори активно підтримують розвиток точного землеробства, впровадження агродронів, використання систем супутникового моніторингу, інтернету речей (IoT), біотехнологій та рішень зі сталого землекористування. Такі інвестиції сприяють підвищенню продуктивності, ефективному управлінню ресурсами та зниженню екологічного навантаження.

Узагальнюючи, структура іноземних інвестицій у 2024–2025 роках відображає прагнення міжнародних інвесторів зробити ставку на ті сегменти українського агросектору, які мають найбільший потенціал до зростання та забезпечують стратегічну стійкість продовольчої системи. Домінування інвестицій у рослинництво та переробку підкреслює експортну спрямованість галузі, тоді як вкладення в інновації, логістику та тваринництво створюють передумови для довгострокового розвитку та підвищення конкурентоспроможності України на глобальних ринках.

Прямі інвестиції в аграрний сектор України є важливою складовою розвитку галузі, адже їх обсяги та динаміка мають свої особливості та виклики, особливо в умовах повномасштабного російського вторнення.

Іноземні інвестиції в аграрний сектор України були відносно незначними в загальному обсязі ПІІ країни (близько 1,39–1,72% у певні періоди), але відігравали важливу роль у модернізації та розвитку.

До основних країн-інвесторів в агросектор України належать такі країни, як Кіпр, Люксембург та США. Ці інвестиції часто надходять не лише у вигляді капіталу, а й сприяють підвищенню конкурентоспроможності національної продукції.

Значна частина інвестицій в агросектор також надходить від українських підприємств у вигляді капітальних інвестицій, які зосереджуються на оновленні технічного обладнання та розвитку інфраструктури.

Детальніше розглянемо динаміку в агросектор України за 2020-2024 рр на рис.2.9.

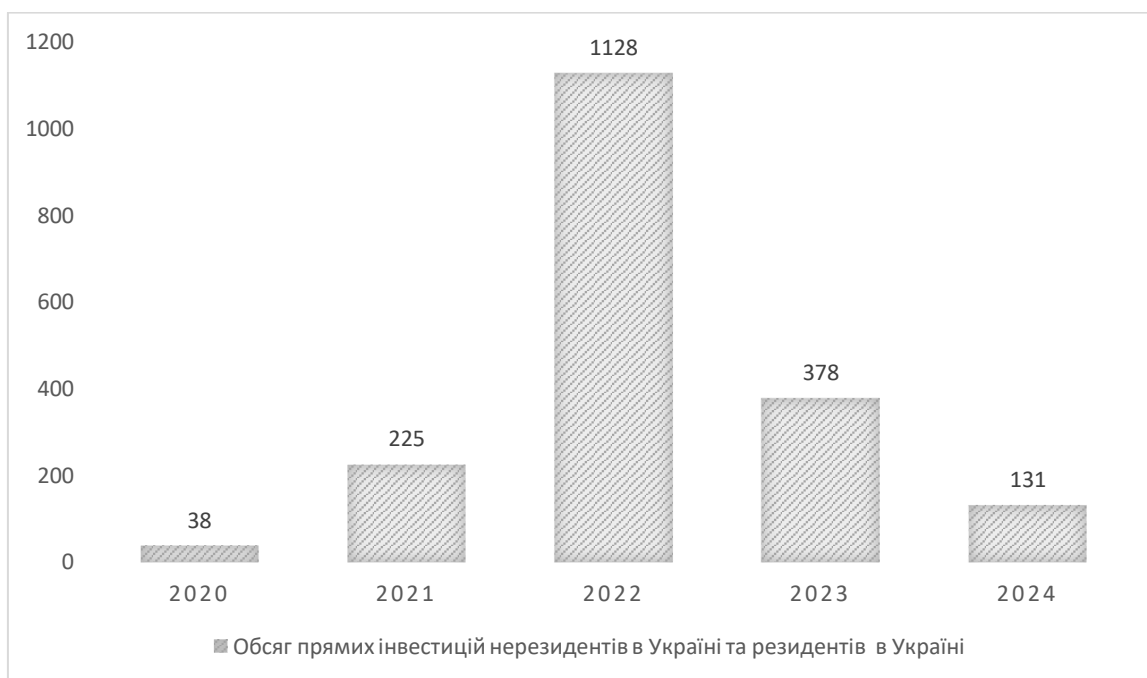

Рис.2.9 Обсяг прямих інвестицій нерезидентів в Україні та резидентів в Україні, млн. дол. США

Джерело: розроблено автором на основі [18]

Аналіз динаміки прямих інвестицій за 2020–2024 роки дозволяє оцінити загальний інвестиційний клімат країни та реакцію іноземного й внутрішнього капіталу на соціально-економічні та політичні зміни. Прямі інвестиції виступають індикатором довіри інвесторів до економіки, ступеня її стабільності, а також перспективи розвитку ключових секторів, зокрема аграрного.

2020 рік характеризувався різким зниженням інвестиційних потоків, що пов'язано з глобальною кризою, спричиненою пандемією COVID-19. Невизначеність на світових фінансових ринках, падіння споживчого попиту,

порушення логістичних ланцюгів та уповільнення економічної активності призвели до того, що іноземні інвестори переорієнтувалися на внутрішні ринки своїх країн, мінімізуючи ризикові вкладення у країни, що розвиваються, включно з Україною. Рівень інвестицій 2020 року є найнижчим у періоді, що аналізується, і відображає загальносвітову тенденцію до скорочення зовнішніх інвестиційних потоків.

У 2021 році спостерігалось відновлення інвестиційної активності, надходження склали 225 млн. дол.США. Зростання обсягів інвестицій до 225 млн свідчить про часткове відновлення довіри інвесторів, стабілізацію економічної ситуації після першої хвилі пандемії та адаптацію бізнесу до нових умов функціонування. У цей період активізувалися інвестиції в аграрний сектор, ІТ-сферу, переробні виробництва та енергетику. Поступове зняття карантинних обмежень, робота державних програм підтримки та покращення макроекономічних індикаторів сприяли приросту інвестицій.

В 2022 році як показав аналіз, рівень надходжень склав 1128 млн дол.США. Незважаючи на повномасштабне вторгнення РФ та різке погіршення безпекового середовища, обсяг прямих інвестицій зріс до 1128 млн. Така ситуація пояснюється кількома факторами:

- масштабною фінансовою підтримкою України з боку міжнародних партнерів, яка частково класифікується як прямі інвестиції;
- реінвестуванням прибутку українськими підприємствами, що прагнули стабілізувати діяльність;
- докапіталізацією банківського сектору, що враховувалася у статистиці прямих інвестицій;
- цільовими інвестиціями у критичну інфраструктуру, аграрні підприємства та логістичні проєкти.

Рекордно високий показник 2022 року не відображає класичної інвестиційної привабливості, але демонструє роль зовнішньої фінансової підтримки та внутрішніх антикризових заходів.

У 2023 році обсяг інвестицій знизився до 378 млн, що пояснюється виснаженням інвестиційного ресурсу підприємств після кризового 2022 року, а також збереженням високих ризиків для іноземних інвесторів. Певне скорочення фінансової підтримки з боку міжнародних структур, обмеженість державних інвестицій та зростання операційних витрат підприємств призвели до зменшення темпів інвестування. Проте показник залишився вищим, ніж у 2020 році, що свідчить про відносну стабільність інвестиційних потоків в умовах воєнної економіки.

У 2024 році інвестиційна активність знову зменшилася, і обсяг прямих інвестицій становив 131 млн. Зниження пояснюється тривалістю військових дій, невизначеністю перспектив відновлення, обмеженим доступом бізнесу до кредитних ресурсів і переорієнтацією бюджетних коштів на оборону. Іноземні інвестори продовжують займати обережну позицію через високий рівень ризиків, логістичні труднощі та порушення ланцюгів постачання. Разом із тим навіть за таких умов зберігається базовий рівень інвестиційної підтримки, що дозволяє утримувати функціонування ключових секторів економіки, зокрема аграрного

Далі розглянемо основні країни інвестори станом на кінець 2024 року на рис.2.10.

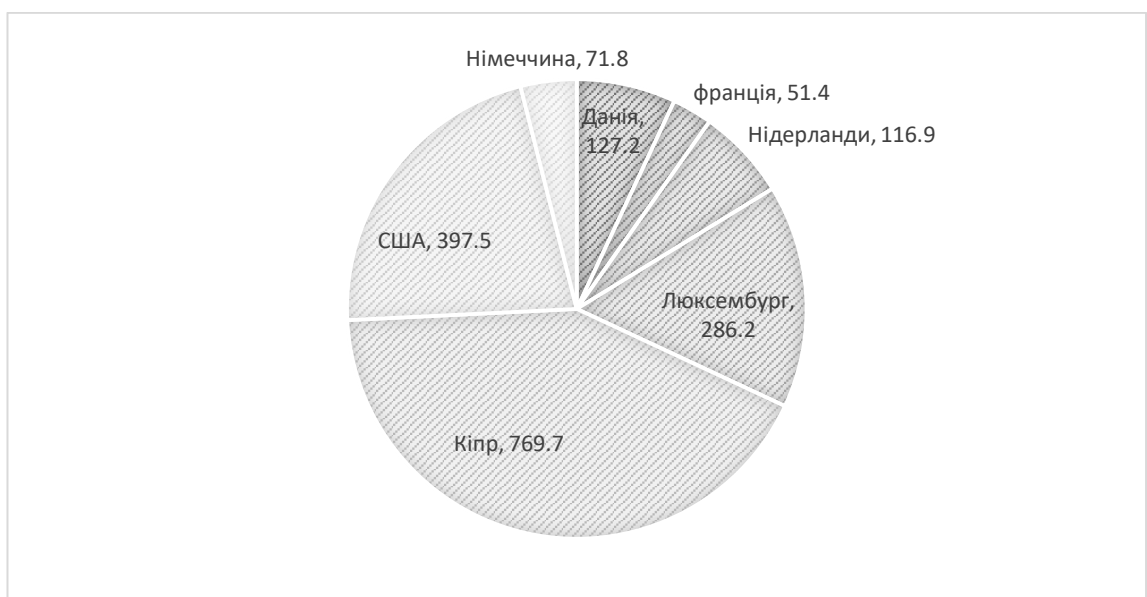

Рис.2.10 Основні країни інвестори станом на кінець 2024 року, млн.дол.США

Джерело: розроблено автором на основі [18]

Таким чином, аналіз географічної структури іноземних інвестицій в аграрний сектор України свідчить про наявність чітко сформованого кола країн-інвесторів, які протягом останніх років забезпечують основні фінансові надходження у галузь. Провідну позицію серед них займає Кіпр, обсяг інвестицій якого становив 769,7 млн дол. США. Традиційно Кіпр виступає міжнародним фінансовим хабом, через який здійснюється значний обсяг реінвестування українського капіталу, а також інвестицій європейських та азійських компаній. Це свідчить про те, що український аграрний бізнес активно використовує кіпрську юрисдикцію для оптимізації податкового навантаження та структурування інвестиційних потоків.

Другу позицію займає Люксембург, інвестиції якого досягли 286,2 млн дол. США. Люксембург є одним із провідних фінансових центрів Європейського Союзу, що надає сприятливі умови для розміщення інвестиційних фондів та міжнародних агрохолдингів. Надходження з цієї країни свідчать про зацікавленість інституційних інвесторів у довгострокових проєктах, пов'язаних із модернізацією агропідприємств, розвитком переробки та впровадженням інноваційних технологій.

Суттєвий внесок у розвиток українського агросектору забезпечують і Сполучені Штати Америки, загальний обсяг інвестицій з яких становить 397,5 млн дол. США. США традиційно підтримують розвиток аграрного сектору в країнах, що мають високий експортний потенціал. Американські інвестиції здебільшого спрямовуються на розвиток високотехнологічного виробництва, точного землеробства, впровадження біотехнологій, генетичних програм у тваринництві та створення сучасних логістичних систем.

Узагальнюючи, можна зазначити, що структура країн-інвесторів в аграрний сектор України має диверсифікований характер, але водночас демонструє концентрацію інвестицій у тих юрисдикціях, які є ключовими центрами міжнародного капіталу. Це свідчить про інтеграцію українського аграрного ринку у світовий фінансовий простір та його привабливість для

стратегічних інвесторів, особливо в контексті подальшого відновлення економіки та модернізації агропромислового комплексу.

Також, наведемо об'єм прямих інвестицій за видами діяльності та проаналізуємо їх на рис.2.11

Рис.2.11 Об'єм прямих інвестицій за видами діяльності у 2024 році

Джерело: розроблено автором на основі [18]

Таким чином, відповідно до наведених даних, у структурі іноземних інвестицій, спрямованих у аграрний сектор України, спостерігається виражена концентрація фінансових ресурсів у напрямках, що мають найбільший економічний та експортний потенціал. Найвищі інвестиційні надходження у 2024 році були спрямовані на вирощування однорічних та дворічних культур, що становили 1427 млн дол. США. Такий масштаб капіталовкладень є закономірним, оскільки рослинництво забезпечує основу українського аграрного експорту, формуючи стабільний попит на капітал для закупівлі техніки, насіння, засобів агрохімії, модернізації систем зрошення та розвитку елеваторної інфраструктури. Іноземні інвестори розглядають цей сегмент як найбільш прогнозований і відносно швидко окупний, що забезпечує стабільний дохід навіть у періоди економічної нестабільності.

Другим за обсягом напрямом інвестицій стало виробництво олії та тваринних жирів, що акумулювало 783 млн дол. США. Україна є одним зі

світових лідерів на ринку рослинної олії, особливо соняшникової, що визначає високий інтерес міжнародних інвесторів до переробної галузі. Коштів потребують не лише виробничі лінії, а й експортна логістика, системи очищення, фасування та зберігання продукції. Інвестиції у цей сегмент спрямовані на підвищення рентабельності та розширення міжнародних ринків збуту.

Суттєві інвестиції були також спрямовані у тваринництво, яке отримало 591 млн дол. США. Ці кошти вкладаються у модернізацію тваринницьких комплексів, поліпшення генетичного потенціалу поголів'я, розвиток систем автоматизованої годівлі, охолодження та ветеринарного контролю. Тваринництво традиційно вважається капіталомістким напрямом, що потребує довгострокових вкладень, тому присутність іноземного капіталу свідчить про стратегічну зацікавленість інвесторів у розвитку цього сегмента.

Важливим напрямом залишається і виробництво напоїв, яке акумулювало 512 млн дол. США. У цю категорію входить виробництво води, соків, пива, слабоалкогольних та алкогольних напоїв. Іноземні компанії активно інвестують у модернізацію обладнання, розширення асортименту, впровадження сучасних технологій пакування та масштабування експортно орієнтованих виробництв.

Водночас найменші обсяги інвестицій були спрямовані у напрями, які або мають нижчу рентабельність, або обмежений експортний потенціал. Так, виробництво готових кормів для тварин отримало лише 84 млн дол. США. Незважаючи на важливість кормової бази для тваринництва, галузь залишається технологічно консервативною та менш привабливою для інвесторів через повільний цикл окупності.

Лише 78 млн дол. США було залучено у виробництво хліба та хлібобулочних виробів. Це пояснюється низькою маржинальністю продукту, високим рівнем конкуренції та переважно внутрішнім характером ринку. Аналогічним є обсяг інвестицій у перероблення та консервування фруктів і овочів — також 78 млн дол. США. Причиною такого рівня інвестування є

сезонність виробництва, низька прогнозованість сировинної бази та потреба у значних витратах на логістику й зберігання.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що структура іноземних інвестицій демонструє чітку орієнтацію на високорентабельні, експортноорієнтовані та технологічно розвинені сегменти агропромислового комплексу. Інвестиційний інтерес до рослинництва, переробки олії та тваринництва свідчить про прагнення інвесторів підтримувати ті галузі, які забезпечують стабільний прибуток і мають значні перспективи розвитку у післявоєнний період. Водночас низький рівень інвестицій у хлібопекарську та консервну промисловість вказує на необхідність додаткових інструментів стимулювання для підвищення їх інвестиційної привабливості.

Таким чином, узагальнивши отримані дані зазначимо, що аналіз динаміки інвестицій в аграрний сектор України свідчить, що галузь залишається однією з найстійкіших і найпривабливіших для капіталовкладень, навіть попри воєнні та економічні виклики. У 2020–2024 рр. спостерігалося зростання інвестицій до 70 млрд грн у 2022 р., після чого відбулося незначне зниження до 65,4 млрд грн у 2024 р. Основні вкладення спрямовуються у модернізацію техніки, розвиток інфраструктури та переробку. Понад 60 % інвестицій забезпечуються власними коштами агропідприємств, решта – кредитами, державними програмами та іноземним капіталом. Найбільшими інвесторами залишаються Кіпр, Люксембург і США. Попри скорочення прямих іноземних інвестицій, агросектор зберігає високий потенціал для подальшого розвитку, модернізації та відновлення економіки України завдяки своєму експортному потенціалу та стратегічному значенню.

2.3 Оцінка ефективності інвестиційної діяльності аграрного сектору України

Ефективність господарської діяльності залежить від належного рівня її інвестиційного забезпечення. Завдяки інвестиціям відбувається поширення інновацій, стимулюється збільшення обсягів виробництва, а також

сприяється економічному та соціальному розвитку. Аналізуючи регіональний розподіл інвестицій в аграрний сектор національної економіки, варто зауважити наявність значних диспропорцій. Вони посилюють негативні тенденції та викликають деформації у розташуванні продуктивних сил, що впливає не лише на розвиток окремих регіонів, але й на сільське господарство та суміжні галузі агропромислового комплексу.

Наведемо матрицю інвестиційної привабливості аграрного сектору (дохідність–ризик) в Україні в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Матриця інвестиційної привабливості аграрного сектору (дохідність–ризик) в Україні

Дохідність	Рівень ризику		
	Низький $\beta < 0$	Помірний $0 < \beta \leq 1$	Високий $\beta > 1$
Низька	Малопривабливі	Малопривабливі Житомирська Закарпатська Рівненська Чернівецька Чернігівська	Непривабливі
Середня	Привабливі Львівська	Привабливі Вінницька Волинська Донецька Київська Одеська Тернопільська Харківська Хмельницька Черкаська	Привабливі Сумська Херсонська
Висока	Дуже привабливі	Дуже привабливі Дніпропетровська Івано-Франківська Миколаївська	Дуже привабливі Запорізька Кіровоградська Луганська Полтавська

Джерело: розроблено автором на основі [35]

Аналіз даних матриці «дохідність–ризик» свідчить про те, що інвестиційна привабливість аграрного сектору України є вкрай неоднорідною

та визначається впливом комплексу природно-кліматичних, економічних, інфраструктурних, соціальних та безпекових чинників. Кожен регіон формує унікальний інвестиційний профіль, який відображає рівень його ресурсного потенціалу, ефективність аграрного виробництва, можливості логістичного забезпечення, ступінь розвитку переробної промисловості та наявні ризики – як економічні, так і військово-політичні. Матриця дає змогу не лише оцінити поточну інвестиційну привабливість регіонів, але й виявити специфічні ризикові зони, що є критично важливими для стратегічного планування інвестицій у сільське господарство.

До групи регіонів із високою дохідністю та низьким або помірним рівнем ризику належать Дніпропетровська, Миколаївська, Кіровоградська, Полтавська, Запорізька, Івано-Франківська та Луганська області. Саме ці території формують умовну «інвестиційну вісь» аграрного сектору України. Їхня привабливість обумовлена високою природною родючістю ґрунтів, значною концентрацією потужностей агропереробки (олійні заводи, комбікормові виробництва, підприємства первинної переробки зерна), а також розвиненою експортною логістикою, зокрема близькістю до морських портів (Миколаївська, Запорізька області). У цих регіонах активно функціонують провідні українські агрохолдинги, що забезпечує високий технологічний рівень виробництва, розвиток систем зрошення, впровадження інновацій та ефективне управління ризиками. Додатковим фактором є відносна стабільність інституційного середовища та наявність кваліфікованого трудового ресурсу. Загалом ці області демонструють найкраще співвідношення між рівнем ризику та очікуваною дохідністю, формуючи ядро інвестиційної привабливості аграрного сектору України.

Середню інвестиційну привабливість мають регіони, у яких спостерігається помірний рівень ризику за відносно стабільної дохідності. До цієї групи належать Вінницька, Одеська, Черкаська, Хмельницька, Харківська, Київська, Тернопільська, Сумська та Херсонська області. Ці території характеризуються значним агропромисловим потенціалом і

розвиненою системою рослинництва та тваринництва, однак їхня інвестиційна привабливість частково обмежується низкою зовнішніх чинників. Так, у випадку Одеської та Херсонської областей істотну роль відіграють логістичні та військові ризики, пов'язані з веденням бойових дій і блокуванням транспортних маршрутів. У прикордонних областях (Харківська, Сумська, частково Київська) ключовим обмеженням є підвищений рівень безпекових загроз. Незважаючи на це, дані регіони зберігають стабільність аграрного виробництва, мають потужні традиції землеробства, розвинену переробну промисловість і високий людський потенціал. Їхній інвестиційний потенціал зросте за умов відновлення логістичної інфраструктури та зниження воєнних ризиків.

До малопривабливих для інвестування регіонів належать Житомирська, Закарпатська, Рівненська, Чернівецька та Чернігівська області. Основними причинами низької інвестиційної привабливості є низька продуктивність аграрного виробництва, переважання дрібнотоварного господарювання, недостатня інфраструктурна забезпеченість і підвищені логістичні витрати. Закарпатська та Чернівецька області, зокрема, характеризуються складними природно-кліматичними умовами, роздрібленістю земельних угідь і слабким розвитком переробної інфраструктури. У Житомирській та Рівненській областях інвестиційну активність стримують низька врожайність та нестабільність аграрного виробництва. Чернігівська область має один із найвищих рівнів безпекових ризиків, що істотно впливає на готовність інвесторів вкладати кошти у цей регіон. Таким чином, у цих областях дохідність не компенсує високий ризик, що вимагає використання державних інструментів підтримки, спеціальних програм стимулювання інвестицій та податкових преференцій.

Узагальнюючи представлені результати, можна зробити висновок, що інвестиційний потенціал аграрних регіонів України суттєво диференційований. Найпривабливіші області – це стратегічні центри аграрного виробництва та експорту, які забезпечують найбільшу віддачу на

інвестиції. Регіони середньої привабливості мають вагомий потенціал для розвитку, але потребують модернізації інфраструктури, технологічних оновлень та зниження логістичних бар'єрів. Малопривабливі області вимагають комплексної державної підтримки та цільових стимулів для підвищення інвестиційної привабливості. Таким чином, матриця «дохідність–ризик» є важливим аналітичним інструментом, який дозволяє формувати обґрунтовані стратегічні рішення щодо розміщення інвестицій у сільське господарство України.

Загальна тенденція свідчить, що центральні та південні області України мають найбільший потенціал для залучення інвестицій завдяки родючим ґрунтам, великим посівним площам і сприятливим природним умовам, тоді як північні та західні регіони – менш привабливі для масштабного капіталовкладення у виробничий агросектор, але перспективні для нішевих і екологічних проєктів.

Отже, інвестиційна привабливість аграрного сектору України має виражену територіальну диференціацію: лідерами є центрально-південні регіони, де поєднуються висока рентабельність і прийнятний рівень ризику. Для підвищення привабливості менш розвинених областей необхідно покращити інфраструктуру, зменшити ризики через державні гарантії та стимулювати впровадження інноваційних технологій у сільському господарстві.

З метою комплексної характеристики інвестиційного потенціалу аграрного сектору України доцільно сформувати інтегрований рейтинг його привабливості. Такий підхід дає можливість узагальнити результати аналізу окремих складових інвестиційного середовища — ресурсного потенціалу, рівня ризиків, ефективності виробництва, інфраструктурної забезпеченості та інтенсивності залучення капіталу. Формування зведеного рейтингу дозволяє визначити сильні та слабкі сторони аграрної галузі, окреслити ключові напрями розвитку та встановити пріоритетні зони для потенційних інвесторів.

Для цього в таблиці 2.4 подано загальний рейтинг інвестиційної привабливості аграрного сектору України, який ґрунтується на оцінці основних економічних, інституційних, ресурсних та ризикових чинників.

Таблиця 2.4.

Рейтинг інвестиційної привабливості аграрного сектору України
(2024 р.)

№	Область	Загальний бал	Характеристика та інвестиційний потенціал
1	Одеська	92	Провідний аграрний регіон із потужною логістикою та портами; високі врожаї зернових і олійних; головний експортний хаб.
2	Вінницька	86	Стабільна урожайність, розвинена переробка, велика кількість агрохолдингів; приваблива для інвестицій у цукрову та харчову промисловість.
3	Дніпропетровська	84	Потужна технічна база, розвинені транспортні шляхи, активне оновлення сільгосптехніки; високий потенціал для інноваційних проєктів.
4	Черкаська	81	Висока концентрація агропідприємств, значні інвестиції у техніку та переробку; сприятливі природно-кліматичні умови.
5	Хмельницька	79	Стабільна врожайність, великі посівні площі, помірні ризики; приваблива для інвестицій у зернові та молочні напрямки.
6	Полтавська	77	Значні площі ріллі, розвинене тваринництво, зростаючі вкладення у техніку; потенціал для розвитку логістики.
7	Кіровоградська	76	Великий земельний ресурс, високий потенціал для агротехнологічних стартапів та проєктів з енергоефективності.
8	Запорізька	72	Добра логістика, порти, експортна орієнтація; потребує модернізації зрошення; підвищені ризики.
9	Миколаївська	71	Родючі землі, портова інфраструктура, активна експортна діяльність; високий потенціал за умови стабілізації безпеки.
10	Херсонська	69	Високий агропотенціал та розвиток овочівництва; перспективи після відновлення зрошувальних систем
11	Тернопільська	67	Розвивається як аграрно-переробний регіон; середня привабливість через меншу інфраструктуру.
12	Львівська	65	Сприятлива логістика з ЄС, активні іноземні інвестори; обмежений земельний ресурс.
13	Сумська	63	Значні посівні площі, але нестабільна логістика; потребує модернізації технічної бази.
14	Волинська	60	Орієнтація на тваринництво та переробку; обмежені площі ріллі, проте низькі ризики.
15	Чернігівська	58	Великі ресурси, але високі ризики через воєнну близькість; потребує оновлення інфраструктури.

Джерело: розроблено автором на основі [35]

Лідерами інвестиційної привабливості аграрного сектору України виступають Одеська, Вінницька та Дніпропетровська області, які демонструють оптимальне поєднання природно-ресурсного потенціалу, розвиненої агропромислової інфраструктури та високої інтенсивності зовнішньоекономічної діяльності. Одеська область вирізняється унікальною логістичною інфраструктурою – наявністю морських портів та залізничних вузлів, що забезпечує ефективний експорт зерна, олії та іншої агропродукції. Вінницька область стабільно входить до трійки лідерів із виробництва сільськогосподарської продукції, завдяки високопродуктивному землеробству, розвиненому тваринництву та потужним переробним підприємствам. Дніпропетровська область, у свою чергу, має значні площі родючих земель, високий рівень механізації та велику концентрацію агрохолдингів, що забезпечує використання сучасних технологій і сприятливий інвестиційний клімат.

До регіонів середнього рівня інвестиційної привабливості належать центральні області України – Черкаська, Полтавська, Хмельницька та Кіровоградська. Вони характеризуються стабільною врожайністю, добре розвиненою системою землеробства, достатнім рівнем матеріально-технічного забезпечення та наявністю численних переробних підприємств. У цих регіонах аграрний бізнес є основним джерелом доходу місцевих бюджетів, що стимулює розвиток інфраструктури та покращує взаємодію між бізнесом і владою. Разом з тим, їхня інвестиційна привабливість обмежується середнім рівнем логістичних можливостей, меншою експортною орієнтацією та необхідністю модернізації окремих виробничих потужностей. У таких умовах іноземні інвестори переважно обирають точкові інвестиції, спрямовані на підвищення продуктивності чи розвиток нових нішевих напрямів.

Найвищі ризики з точки зору інвестиційного клімату формують південні та північні регіони, зокрема Херсонська та Чернігівська області. Херсонський регіон має колосальний аграрний потенціал, пов'язаний із

зрошуваним землеробством, вирощуванням овочів, фруктів, баштанних культур. Проте бойові дії, руйнування логістичної інфраструктури та нестабільність водозабезпечення суттєво знижують інвестиційну привабливість області. Чернігівська область, попри високі показники врожайності зернових і технічних культур, також перебуває в зоні підвищеної небезпеки через близькість до кордонів і регулярні воєнні загрози, що формують високий рівень стратегічного та операційного ризику для інвесторів.

Таким чином, регіональний інвестиційний ландшафт аграрного сектору України характеризується високою неоднорідністю: від безумовних лідерів розвитку з потужною експортною інфраструктурою та модернізованим виробництвом – до регіонів ризику, потенціал яких значною мірою нівелюється зовнішніми безпековими та інфраструктурними викликами. Така диференціація потребує гнучкого державного підходу до стимулювання інвестицій, врахування специфіки кожного регіону та формування адресних програм підтримки.

Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів і ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. Вони дозволяють оцінити дохідність підприємства з різних точок зору, групуючись відповідно до потреб учасників ринкового обміну. Завдяки цим показникам можна аналізувати ефективність використання вкладених ресурсів.

У фінансовій практиці виділяють такі основні групи показників рентабельності: рентабельність підприємства, продукції та капіталу (активів). У практиці вітчизняного сільського господарства найбільш поширеним є показник рівня рентабельності, що розраховується як співвідношення прибутку до повної собівартості реалізованої продукції. Цей показник відображає, скільки прибутку отримано на кожную вкладену в господарство гривню (або іншу грошову одиницю).

У спеціалізованій літературі структура розрахунків орієнтована на позитивні фінансові результати, тобто прибутки. Однак, на наш погляд, цей підхід є однобічним, тому що в умовах збиткової діяльності важливо не лише встановлювати факт збитків, але й визначати їх рівень. Зокрема, розрахунок рівня збитковості дозволяє дізнатися, скільки втрат припадає на кожен вкладену грошову одиницю. Рівень рентабельності або збитковості можна обчислювати як для окремих видів продукції, так і за галузями чи для підприємства загалом.

У табл.2.5 наведені дані про рівні рентабельності виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції, що дозволяють більш глибоко проаналізувати економічну ефективність.

Таблиця 2.5

Динаміка рентабельності виробництва окремої продукції в сільськогосподарських підприємствах України за 1990-2024 рр.

Рік	Рентабельність основних видів сільськогосподарської продукції, %										
	зерно	насіяння соняшнику	цукрові буряки (фабричні)	картопля	овочі відкритого ґрунту	м'ясо великої рогатої худоби	м'ясо свиней	м'ясо овець та кіз	м'ясо птиці	молоко	яйця
1990	275,1	236,5	29,5	27,2	27,6	20,6	20,7	2,3	17,0	32,2	27,3
1991	166,2	307,6	59,9	150,4	60,3	43,9	36,0	29,3	2,6	21,7	47,1
1992	346,0	541,6	142,9	233,8	72,8	131,2	95,4	119,0	32,0	39,6	67,8
1993	361,1	505,6	143,5	68,6	39,4	88,0	67,0	84,7	13,4	42,0	75,1
1994	214,1	224,1	66,0	112,1	106,8	29,8	31,0	28,9	-2,3	-5,2	55,0
1995	85,6	170,9	31,2	34,3	12,8	-19,8	-16,7	-31,9	-18,4	-23,2	36,5
1996	64,6	53,0	3,8	6,4	-26,5	-43,1	-42,1	-51,8	-32,8	-44,0	-2,4
1997	37,5	19,4	-10,4	-24,1	-37,4	-61,5	-57,4	-58,8	-44,9	-53,7	-5,5
1998	1,9	22,0	-12,0	-18,6	-25,2	-59,3	-47,4	-59,4	-43,4	-46,7	-1,3
2000	12,0	54,5	-14,8	-12,5	-12,8	-57,9	-51,0	-57,0	-45,5	-36,6	-0,7
2005	64,8	52,2	6,1	14,0	-1,7	-42,3	-44,3	-46,4	-33,2	-6,0	10,6
2010	43,3	68,7	1,5	11,4	-0,8	-21,4	-7,2	-24,9	-1,7	-0,8	25,1
2015	19,3	77,9	-8,6	24,2	8,9	-40,5	-16,9	-26,7	-1,1	-13,8	14,6
2020	45,8	64,3	6,2	33,5	30,9	-44,3	-33,0	-37,8	11,0	9,9	18,5
2024	20,1	45,2	-0,8	-0,7	-5,0	-33,8	-14,4	-44,3	3,8	-0,4	15,2

Джерело: розроблено автором на основі [18]

Аналіз рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції України за 1990–2024 рр. демонструє складну та неоднорідну динаміку, що відображає глибокі структурні трансформації аграрного сектору, вплив економічних криз, зміни ринкової кон'юнктури, технологічний розвиток, а в останні роки – суттєвий вплив воєнних чинників. Загалом простежується

тенденція різкого падіння рентабельності у середині 1990-х, поступового відновлення у 2000–2010-х роках та нового зниження у 2020–2024 рр., що пов'язано з логістичними проблемами, зростанням собівартості та порушенням експортних каналів.

Найприбутковішими в довгостроковій перспективі залишаються зернові культури, рентабельність яких у 1990-х роках сягала надвисоких значень (понад 300 %), що пояснювалося дефіцитом продукції та ціновою лібералізацією. Згодом, у період економічних криз 1995–2000 рр., рентабельність різко скоротилася, але в 2005–2010 рр. відновилася завдяки технологічній модернізації та розвитку експортної логістики. У 2024 р. вона становить 20,1 %, що свідчить про збереження прибутковості, але також про суттєвий вплив воєнних обмежень. Аналогічну динаміку демонструє насіння соняшнику – одна з найприбутковіших культур України. Її рентабельність у 1990–1993 рр. була надзвичайно високою (236–541 %), а в останні роки знизилася до 45,2 %, що все одно зберігає її серед найбільш привабливих культур для агровиробників. Зниження рентабельності після 2022 р. пов'язане зі значним подорожчанням логістики та зменшенням експортних можливостей.

Зовсім інша картина спостерігається у виробництві цукрових буряків, де після високих показників початку 1990-х (до 143 %) галузь поступово занепадає. Починаючи з 1997 р., рентабельність часто набуває від'ємних значень, а в 2024 р. становить –0,8 %. Це результат структурного скорочення цукрової промисловості, морального старіння виробничих потужностей та зниження конкурентоспроможності.

Схожа проблема простежується у картоплярстві та вирощуванні овочів відкритого ґрунту. Якщо у 1990-х роках рентабельність була високою (до 233 % у картоплі та до 72 % – у овочів), то у 1997–2000 рр. вона різко знизилася і навіть стала від'ємною. У 2020 р. спостерігалось короткострокове відновлення, але вже у 2024 р. обидві галузі повернулися до збитковості (–0,7

% та -5 % відповідно), що пояснюється високими затратами, погодними ризиками та конкуренцією імпорту.

Найбільш кризовими залишаються галузі тваринництва. Виробництво м'яса великої рогатої худоби демонструє найгіршу динаміку: після високих показників у 1992 р. (131 %) рентабельність стрімко знижується до від'ємних значень уже з 1995 р. та залишається глибоко негативною аж до 2024 р. ($-33,8$ %). Подібна, хоча менш критична, ситуація спостерігається у виробництві свинини: після прибуткових років 1990–1993 рр. галузь потерпає від значних втрат через епізоотичні ризики (АЧС) і конкуренцію імпорту, що зумовило рентабельність $-14,4$ % у 2024 р. Сектор вівчарства та козівництва також стабільно залишається збитковим упродовж останніх десятиліть.

Серед тваринницьких напрямів певну стабільність демонструють м'ясо птиці та яйця. Рентабельність виробництва птиці, хоч і була від'ємною у 1990-х, після модернізації птахофабрик зростала, але у 2024 р. знову знизилась до $3,8$ %, що свідчить про значний тиск з боку зростання цін на корми та енергоносії. Виробництво яєць у 2024 р. залишається рентабельним ($15,2$ %), хоча його показники значно нижчі за історичні піки. Виробництво молока протягом усього періоду характеризується низькою та нестабільною рентабельністю. У 1997 р. показник досягав -53 %, а в 2024 р. становив $-0,4$ %, що вказує на структурну кризу молочної галузі, зростання собівартості та недостатній рівень державної підтримки.

Загалом, рослинництво демонструє відносно стабільну прибутковість та є головним драйвером аграрного експорту, тоді як більшість напрямів тваринництва залишаються збитковими й потребують глибокої модернізації. Різке зниження рентабельності у 2022–2024 рр. у більшості видів продукції пов'язане з воєнними ризиками, ускладненою логістикою, підвищенням собівартості та втратою частини територій, що вплинуло на виробничі можливості.

Таким чином, аналіз підтверджує високий рівень галузевої нерівномірності: одні сегменти (зернові, олійні) залишаються фундаментом агроєкономіки України, тоді як інші (тваринництво, буряківництво, овочівництво) перебувають у стані структурної кризи та вимагають значних інвестицій, державної підтримки та технологічного оновлення.

Після 2020 р. спостерігається зниження рентабельності майже в усіх напрямках, що зумовлено російським вторненням, зростанням собівартості, втратою частини посівних площ і логістичними проблемами. Найбільш стабільним і привабливим напрямом для інвестицій залишається виробництво зернових і олійних культур, тоді як тваринницькі підгалузі потребують державної підтримки та модернізації.

Висновок до розділу 2

Проведений аналіз інвестиційної діяльності аграрного сектору України свідчить, що АПК залишається однією з ключових, стратегічно важливих та найбільш динамічних сфер національної економіки. Його розвиток визначається поєднанням внутрішніх виробничих можливостей, логістичних та інфраструктурних умов, а також зовнішніх ризикових факторів, зумовлених воєнною ситуацією, зміною кон'юнктури світових ринків та структурною трансформацією економіки країни.

По-перше, аналіз структури АПК підтверджує його багатофункціональність та тісну взаємодію між галузями рослинництва, тваринництва, переробної промисловості, логістики та інфраструктури. Саме ця інтегрованість визначає стійкість галузі та здатність адаптуватися до зовнішніх викликів. Значна частка інвестицій зосереджена у вирощуванні однорічних і дворічних культур, виробництві олії та тваринних жирів, що зумовлено експортною орієнтацією сектору та наявністю природно-кліматичних переваг України. Натомість сфери переробки фруктів і овочів, а також виробництво кормів залишаються недофінансованими, що обмежує

глибину внутрішньої переробки та можливість формування високої доданої вартості.

По-друге, аналіз динаміки інвестицій показує суттєву нестабільність надходжень як внутрішнього, так і зовнішнього капіталу. Стрімке зростання обсягів іноземних інвестицій у довоєнні роки змінилося різким спадом після 2022 року. Незважаючи на це, інтерес до агросектору повністю не зник: інвестори з Кіпру, США, Люксембургу та інших країн продовжують вкладати кошти в українське сільське господарство, орієнтуючись на його високий природний потенціал і конкурентні переваги на світових ринках. Водночас зниження темпів інвестування у 2023–2024 роках вказує на посилення ризиків, зокрема логістичних, воєнних та інфляційних, що прямо впливають на інвестиційну активність.

По-третє, оцінка рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції демонструє тривалий період нестабільності. Рослинництво зберігає достатній рівень прибутковості, тоді як більшість напрямів тваринництва систематично перебувають у зоні збитковості. Це свідчить про асиметричний розвиток сектору та структурні дисбаланси, які стримують оновлення виробничих потужностей у тваринницькій галузі та знижують її інвестиційну привабливість. Нестійкі показники рентабельності створюють додаткові ризики для інвестора та визначають нерівномірність розподілу капіталу між галузями.

По-четверте, регіональна матриця «дохідність–ризик» підтверджує неоднорідність інвестиційного середовища в Україні. До найбільш привабливих регіонів належать Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська, Миколаївська, Запорізька та окремі західні області, які поєднують потужний агропотенціал, розвинену інфраструктуру, активні переробні підприємства і високі показники окупності проєктів. Регіони середньої привабливості характеризуються стабільністю, але обмежені логістичними та безпековими ризиками. Малопривабливі області мають

недостатньо розвинену інфраструктуру, низьку продуктивність і підвищені ризики, що потребує державних інтервенцій та стимулюючих програм.

Отже, аналіз засвідчує, що, попри складні зовнішні умови, АПК зберігає статус стратегічної інвестиційної галузі та має суттєвий резерв для подальшого розвитку. Водночас для збільшення інвестиційної активності необхідні системні інституційні зміни, модернізація інфраструктури, стимулювання переробки та підвищення стійкості виробництва, що й формуватиме основу подальшого сталого розвитку аграрного сектору України.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

3.1 Основні тенденції розвитку аграрного сектору

На основі проведеного аналізу діяльності підприємств аграрного сектору нами визначено такі основні напрями розвитку аграрного сектору економіки:

- інноваційна діяльність підприємств;
- розвиток **традиційних логістичних маршрутів та формування нових каналів збуту**;
- міжнародний досвід **екологізація виробництва та інтеграція принципів сталого розвитку**;
- зміна структури експорту в умовах воєнного стану.

На основі статистичних даних розвитку підприємств аграрного сектору таб 3.1 наведемо його основні показники обсягу виробництва.

Таблиця 3.1

Динаміка основних показників розвитку аграрного сектору України (2019–
2024 рр.)

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Темп зміни 2024/2019
Обсяг виробництва сільгосппродукції, млрд грн	654	690	742	602	640	685	+4,7 %
Частка агросектору в ВВП, %	9,7	10,2	10,9	11,7	11,3	11,0	+1,3 п.п.
Експорт аграрної продукції, млрд дол.	22,2	22,4	27,8	23,5	21,8	24,6	+10,8 %
Площа органічних земель, тис. га	467	461	510	528	580	620	+32,8 %
Інвестиції в АПК, млрд грн	59,7	55,4	64,1	48,3	52,9	60,4	+1,2 %

Джерело: розроблено автором на основі [17]

На основі статистичних даних розвитку підприємств аграрного сектору (табл. 3.1) та його обсягу виробництва нами побудована динаміка виробництва і його трендова перспектива на рис 3.1.

Рисунок 3.1

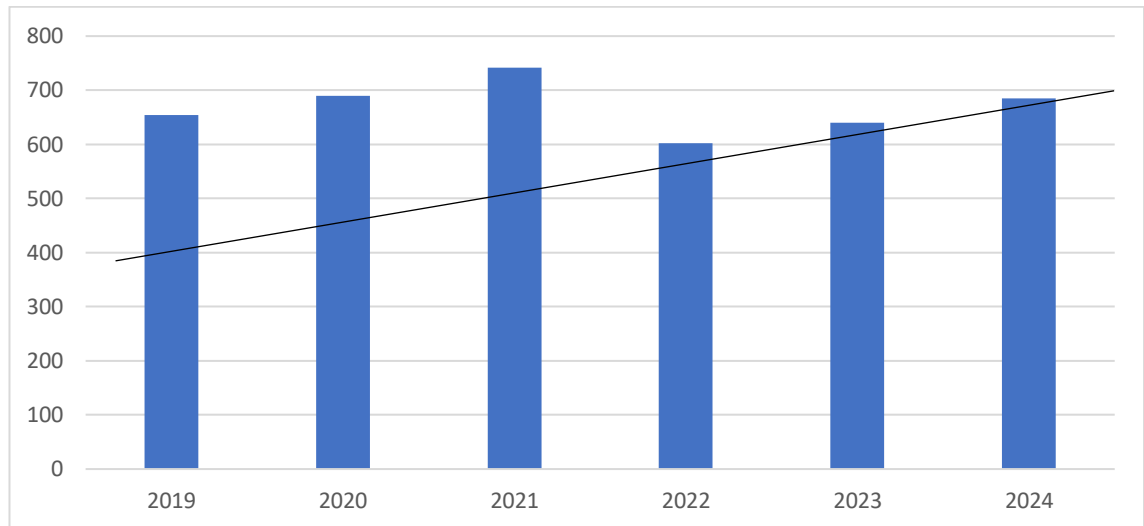

Рис.3.1.Тенденція розвитку підприємств аграрного сектору

Джерело: розроблено автором

Дана лінія тренду розраховувалась за такою формулою:

$$Y_1 = \frac{Y_1 + Y_2 + Y_3}{3}. \quad (1.7)$$

Одна з тенденцій розвитку підприємств є цифровізація та інноваційна діяльність. Інноваційна діяльність пов'язана з інвестиційним процесом і впливає на модернізацію виробництва.

Друга тенденція полгає у зміні структури експорту.

Воєнні дії та блокування портової логістики спричинили переорієнтацію на наземні маршрути та зростання ролі переробки. Це формує тренд на збільшення продукції з доданою вартістю.

У таблиці 3.2 наведено структуру експорту агропродовольчої продукції за окремими групами товарів.

Таблиця 3.2

Структура експорту аграрної продукції України, % (2020–2024 рр.)

Група продукції	2020	2021	2022	2023	2024
Зернові культури	44 %	49 %	53 %	48 %	45 %
Олійні та продукти переробки	27 %	26 %	22 %	29 %	31 %
М'ясо та молочні продукти	6 %	7 %	5 %	6 %	7 %
Готові харчові продукти	18 %	14 %	13 %	12 %	14 %
Інше	5 %	4 %	7 %	5 %	3 %

Джерело: розроблено автором на основі [17]

Відповідно до наведених даних бачимо збереження домінування зернової групи, проте частка перероблених продуктів (олійних, готових харчових речовин) **поступово зростає**, що є позитивною тенденцією сталого розвитку. У 2024 р. частка олійних та продуктів переробки досягла **31 %**, що є найвищим показником за аналізований період. Це свідчить про поступовий перехід від сировинної моделі до більш технологічної та рентабельної структури виробництва.

Важливим напрямом є екологізація виробництва та поширення органічного землеробства, шляхом:

- зменшення використання азотних добрив;
- розширення площ органічних культур;
- впровадження енергоефективних технологій;
- сортування та переробки відходів;
- переходу на біопаливо та біогазові установки [46].

З урахуванням окреслених напрямів розвитку аграрного сектору та необхідності підвищення ефективності інвестиційної діяльності аграрних підприємств, особливої актуальності набуває питання визначення пріоритетних напрямів вкладення капіталу. В умовах обмежених фінансових ресурсів та підвищених інвестиційних ризиків саме концентрація інвестицій у найбільш перспективних напрямках дозволяє забезпечити стійкий розвиток підприємств і підвищення їх конкурентоспроможності.

У цьому контексті доцільно узагальнити ключові пріоритетні напрями інвестування, які визначають стратегічні орієнтири розвитку аграрних підприємств та формують основу для активізації інвестиційних процесів у галузі.

Систематизацію таких напрямів подано в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Пріоритетні напрями інвестування

№	Напрямок інвестування	Характеристика напрямку	Значення для аграрних підприємств
1	Новітні технології	Впровадження цифрових рішень, технологій точного землеробства, автоматизації виробничих процесів	Підвищення продуктивності, оптимізація витрат, зниження виробничих ризиків
2	Енергетика	Інвестиції в енергоефективні рішення та альтернативні джерела енергії для забезпечення виробничих і переробних процесів	Зниження собівартості продукції, підвищення стабільності функціонування
3	Агропромисловий комплекс	Розвиток переробки сільськогосподарської продукції та виробництво продукції з доданою вартістю	Підвищення конкурентоспроможності та експортного потенціалу
4	Освіта та людський капітал	Професійна підготовка кадрів, розвиток управлінських і технологічних компетенцій	Формування кадрової основи інноваційного розвитку

Джерело: розроблено автором

Аналіз наведених пріоритетних напрямів інвестування свідчить, що подальший розвиток аграрних підприємств України має базуватися на поєднанні технологічного оновлення виробництва та розширення переробних потужностей. Саме ці напрями формують економічне ядро інвестиційної діяльності аграрного сектору, оскільки безпосередньо впливають на продуктивність підприємств, рівень доданої вартості та їх позиції на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Інвестиції у новітні технології та розвиток агропромислового комплексу створюють передумови для переходу аграрних підприємств від сировинної моделі господарювання до більш ефективної, орієнтованої на випуск готової продукції. У свою чергу, вкладення у сферу енергетики та освіти виконують підтримуючу функцію, забезпечуючи стабільність виробничих процесів і формування людського капіталу, необхідного для реалізації інвестиційних проєктів.

Визначені пріоритетні напрями інвестування відображають сучасні потреби розвитку аграрного сектору України та створюють основу для його довгострокової трансформації в умовах економічної нестабільності в наслідок військового стану.

Таким чином, аналіз тенденцій розвитку аграрного сектору України засвідчує, що галузь демонструє високу адаптивність, технологічну трансформацію та значний потенціал сталого розвитку. Цифровізація, екологізація, розширення переробки й підвищення ролі інноваційних технологій формують нову структуру аграрного виробництва, зорієнтовану на конкурентоспроможність та інтеграцію до європейського ринку.

3.2 Вплив інвестицій на розвиток аграрного сектору

Розвиток аграрного сектору України в умовах сталого розвитку неможливий без системного залучення інвестицій, які виступають ключовим ресурсом модернізації виробництва, впровадження інновацій, підвищення екологічної стійкості та соціальної відповідальності агробізнесу.

Зниження участі венчурного капіталу означає, що інноваційні агростартапи отримують менше фінансових можливостей, що може гальмувати розвиток цифрового агроінструментарію, автоматизації та високотехнологічних рішень.

Структура джерел фінансування аграрного сектору України у 2020–2024 рр. демонструє комплексну картину, у якій поєднуються стійкість

внутрішніх ресурсів і нестабільність зовнішніх джерел. Домінування власних коштів підприємств та зменшення ролі приватних інвесторів свідчать про те, що галузь активно самофінансується, але відчуває дефіцит довгострокового капіталу. Державні програми відіграють усе більш важливу стабілізуючу функцію, частково компенсуючи обмеженість кредитних ресурсів і низьку інвестиційну активність іноземних вкладників.

Для оцінки масштабу впливу інноваційно спрямованих інвестицій наведено табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Прогнозований ефект для підприємства від впровадження інноваційних технологій унаслідок інвестиційних вкладень

Інноваційна технологія	Необхідні інвестиції	Прогнозований ефект для підприємства
Точне землеробство	Високі, довгострокові	+20–40% продуктивності, –15% витрат
Системи крапельного зрошення	Дуже високі	+40–70% урожайності, стабільність виробництва
Біопрепарати та біозахист	Помірні	–30% витрат на хімію, екологічний ефект
Сучасні елеватори та склади	Високі	–10–15% втрат продукції, ↑ якості
Переробні комплекси	Дуже високі	+25–35% доданої вартості

Джерело: розроблено автором

Більшість інновацій у аграрному секторі вимагають значних початкових інвестицій, проте їх окупність є однією з найвищих серед галузей економіки. З огляду на це важливо формувати стимули для інноваційної інвестиційної діяльності – державні програми компенсації, доступне кредитування, гарантійні механізми.

Україна є одним із найбільших світових експортерів агропродукції, проте структура експорту залишається сировинною. Саме інвестиції визначають можливість:

- будувати переробні підприємства;

- розширювати холодильну та транспортну інфраструктуру;
- виходити на ринки з високими вимогами до якості;
- створювати бренди та просувати продукцію на зовнішні ринки [24].

Для узагальнення представимо табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Вплив інвестицій на експортні можливості аграрного сектору України

Сфера інвестування	Вплив на експорт	Стратегічний ефект
Переробка зернових і олійних	Зростання частки готових продуктів	Збільшення валютної виручки
Логістична інфраструктура	Зменшення логістичних витрат	Поліпшення конкурентоспроможності
Холодильні комплекси	Можливість експорту овочів, м'яса, ягід	Диверсифікація експорту
Органічне виробництво	Розширення доступу до преміальних ринків	Вищі ціни на продукцію
Перехід на стандарти ЄС	Доступ до ринків ЄС	Підвищення якості та довіри

Джерело: розроблено автором

Відповідно до наведених даних бачимо, що інвестиції відіграють ключову, системоутворюючу роль у формуванні та зміцненні експортного потенціалу аграрного сектору України. Насамперед їх вплив проявляється через структурну трансформацію експорту: від переважно сировинної моделі до поступового нарощення частки продукції з високою доданою вартістю. Саме інвестиції у переробну інфраструктуру забезпечують можливість виробляти готові харчові продукти, олії, концентрати, біопродукти та інші види продукції, які мають значно вищу рентабельність порівняно з експортом зерна та сировини.

Інвестиції у логістичні та транспортні системи є надзвичайно важливими в умовах російського вторгнення, коли традиційні експортні маршрути зазнали суттєвих руйнувань. Посилення залізничної, автомобільної та дунайської логістики дозволяє знизити собівартість експорту, мінімізувати втрати часу та підвищити стабільність постачань, що підвищує довіру

міжнародних партнерів до українських виробників. Розвиток сучасних елеваторів, портових терміналів і систем зберігання формує більш гнучку та конкурентоспроможну логістичну мережу, яка може забезпечити стійкий експорт навіть за умов високої турбулентності ринку [30].

Важливою сферою інвестування є інфраструктура холодного ланцюга, необхідна для експорту м'яса, молочної продукції, овочів, фруктів та ягід. Саме ці товарні групи мають найвищу додану вартість і можуть забезпечити суттєву диверсифікацію українського експорту. Розвиток таких технологій відкриває доступ до преміальних ринків ЄС, Близького Сходу та Азії, які вимагають стабільної якості та дотримання санітарно-гігієнічних стандартів.

Як показав аналіз інвестиції у органічне виробництво та сертифікацію має до стандартів ЄС. Саме ці напрями сприяють формуванню позитивного іміджу України як постачальника екологічно чистої та якісної продукції, що дозволяє отримувати вищу ціну та виходити на ринки з високим рівнем платоспроможності. Перехід на європейські стандарти якості та безпеки харчових продуктів є також стратегічним кроком у напрямку інтеграції України до єдиного європейського ринку.

Таким чином, інвестиції є фундаментальним чинником розширення зовнішньоекономічних можливостей аграрного сектору України. Їх стратегічне спрямування визначатиме здатність країни утримувати та посилювати свої позиції на світових продовольчих ринках у найближчі десятиліття.

Інвестиції мають економічний та соціальний ефект. Соціальні ефекти інвестицій:

- створення нових робочих місць;
- підтримка місцевих громад;
- розвиток транспортної та соціальної інфраструктури;
- зростання податкових надходжень.

Попри очевидну важливість інвестицій, аграрний сектор України характеризується низкою бар'єрів, які стримують їх залучення:

- воєнний ризик та руйнування інфраструктури;
- складність доступу до кредитних ресурсів;
- нестабільність державної політики та регуляторного середовища;
- дефіцит страхових і гарантійних механізмів;
- логістичні обмеження та залежність від зовнішніх ринків.

У зв'язку з цим обґрунтування впливу інвестицій повинно включати не лише аналіз їх позитивних ефектів, а й необхідність створення умов для їх ефективного залучення.

Інвестиції є системоутворюючим фактором розвитку аграрного сектору, оскільки забезпечують модернізацію виробництва, підвищення ефективності, інноваційність, експортну конкурентоспроможність і соціальну стійкість сільських територій. Проведений аналіз свідчить, що інвестиційні вкладення генерують мультиплікативний ефект, який поширюється на всі рівні аграрної системи – від окремих підприємств до національної економіки [35].

Таким чином, саме інвестиції забезпечують: економічний ефект через зростання продуктивності та доданої вартості; екологічний ефект через впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій; соціальний ефект через розвиток сільських територій.

3.3 Можливості залучення інвестицій в аграрний сектор України

Залучення інвестицій в аграрний сектор є одним із ключових чинників сталого розвитку України, особливо в умовах економічної нестабільності, трансформації зовнішніх ринків та воєнних ризиків. Як показано у попередньому підпункті, інвестиції формують основу модернізації виробництва, підвищення конкурентоспроможності та розвитку нових сегментів аграрної економіки. Проте питання перспектив залучення інвестицій потребує окремого ґрунтовного аналізу, оскільки їх майбутній

обсяг та структура залежатимуть від низки економічних, інституційних, технологічних та геополітичних чинників.

Передусім важливо оцінити потенційні напрями інвестиційного розвитку, переваги українського агросектору, чинники, що стримують приплив капіталу, а також міжнародний досвід формування інвестиційно привабливого аграрного середовища.

Україна володіє значним комплексом природних, економічних, технологічних та логістичних передумов, які формують потужний інвестиційний потенціал аграрного сектору. Поєднання унікальних ґрунтово-кліматичних умов, стратегічного географічного розташування, високого ресурсного забезпечення та наявності кваліфікованого трудового потенціалу забезпечує країні конкурентні позиції на світовому агропродовольчому ринку. Саме ці характеристики визначають здатність аграрної галузі не лише підтримувати стабільне виробництво, але й нарощувати експорт, впроваджувати інноваційні технології та залучати значні обсяги іноземного капіталу.

У таблиці 3.6 представлено систематизований перелік ключових конкурентних переваг, які визначають інвестиційний потенціал аграрного сектору України у найближчій та довгостроковій перспективі. Вони є результатом поєднання природних ресурсів, виробничих можливостей, інституційних змін та технологічного прогресу, що дозволяє оцінити сильні сторони галузі та визначити їхній вплив на майбутні інвестиційні процеси.

Таблиця 3.6

Фактори аграрного сектору України для залучення інвестицій

Група переваг	Зміст
Природні ресурси	32 млн га ріллі; висока родючість ґрунтів; кліматична різноманітність
Геоелекономічне положення	Наближеність до ринків ЄС, Азії, Близького Сходу
Трудові ресурси	Високий рівень аграрної компетентності, відносно низька вартість праці
Галузевий потенціал	Потужний експорт, розвинута переробка, високий потенціал для інновацій

Інтеграція з ЄС	Угода про асоціацію, наближення до стандартів ЄС, участь у програмах підтримки
-----------------	--

Джерело: розроблено автором

Аналіз представлених у таблиці даних свідчить, що аграрний сектор України володіє унікальною сукупністю конкурентних переваг, які здатні забезпечити високий рівень інвестиційної привабливості навіть у складних економічних та безпекових умовах. Передусім це стосується значного природно-ресурсного потенціалу – площа родючих ґрунтів України є однією з найбільших у Європі, а їх якісні характеристики забезпечують можливість вирощування широкого спектра культур, включно з високорентабельними нішевими продуктами (органіка, ягоди, садівництво, білкові культури).

Географічне положення України формує важливу логістичну перевагу: агропродукція може орієнтуватися як на європейські ринки з високою купівельною спроможністю, так і на ринки Азії та Близького Сходу, де спостерігається стійкий попит на продовольство. Це забезпечує диверсифікацію торговельних потоків та знижує ризики залежності від окремого ринку.

Людський капітал також формує вагомому перевагу, оскільки українські фахівці у сфері аграрних наук і виробництва володіють високими компетенціями, що дозволяє підприємствам ефективно впроваджувати інновації. Інтеграція України до європейських ринків, гармонізація стандартів та доступ до фінансових інструментів ЄС створюють додатковий стимул для міжнародних інвесторів [42].

Таким чином, сукупність природних, економічних та інституційних переваг забезпечує Україні значний потенціал для залучення капіталу, формуючи основу для довгострокових інвестиційних стратегій у аграрному секторі.

Стрімкі зміни у глобальному продовольчому секторі, вплив воєнних подій, технологічні перетворення та зростання вимог до екологічної відповідальності обумовлюють необхідність переосмислення інвестиційних

пріоритетів аграрної галузі України. Сектор опинився у ситуації, коли традиційні моделі розвитку вже не здатні забезпечувати стабільне зростання, а конкурентоспроможність дедалі більше залежить від здатності інтегрувати інноваційні рішення, нові технології та принципи сталого виробництва.

У сучасних умовах актуальними стають напрями, що поєднують економічну вигоду, екологічну стійкість і технологічну модернізацію. Це зумовлено тим, що інвестори, як внутрішні, так і зовнішні, дедалі більше орієнтуються не лише на фінансові результати, але й на довгострокову стабільність, мінімізацію ризиків, можливість інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості та відповідність ESG-критеріям. Відтак аграрний сектор повинен адаптуватися до нових реалій і формувати напрями розвитку, здатні забезпечити структурну модернізацію галузі.

У цьому контексті надзвичайно важливим є системне визначення перспективних інвестиційних векторів, які враховують національні пріоритети, особливості функціонування українського аграрного ринку, запит міжнародних партнерів та потенціал внутрішніх виробників. Саме тому в таблиці 3.7 представлено узагальнену характеристику ключових інвестиційних напрямів, що мають стратегічне значення для майбутнього розвитку аграрного сектору України.

Наведені у таблиці напрями відображають комплексний підхід до вирішення наявних викликів та забезпечують можливості для розширення виробничого потенціалу, підвищення інноваційності та зміцнення економічної стійкості сільського господарства у довгостроковій перспективі.

Таблиця 3.7

Стратегічні напрями залучення інвестицій в аграрний сектор України

Напрямок	Характеристика	Очікуваний ефект
Інноваційні технології	Дрони, GPS-моніторинг, big data, роботизація	+15–40% продуктивності
Зрошення та водні ресурси	Відновлення та створення систем зрошення	+40–60% урожайності
Переробна промисловість	Переробка зернових, олійних, молочної продукції	+25–35% доданої вартості
Біоенергетика	Біогаз, біоетанол, пелети	↓ витрат на енергію на

		20–30%
Органічне виробництво	Відповідність стандартам ЄС	↑ ціна продукції на 20–50%
Логістика та інфраструктура	Елеватори, порти, логістичні хаби	↓ логістичних витрат

Джерело: розроблено автором

Дані таблиці демонструють, що майбутня інвестиційна модель аграрного сектору України ґрунтуватиметься на технологічній модернізації, екологічності та диверсифікації виробництва.

Першочерговим напрямом, що потребує масштабних вкладень, є впровадження інноваційних технологій – автоматизації, точного землеробства, цифрових платформ управління виробництвом. Це забезпечує зростання урожайності, конкурентоспроможності та експортного потенціалу. Другий важливий напрям – **розвиток зрошувальних систем**, що є ключовим для південних та східних регіонів, які потерпають від кліматичних змін та дефіциту вологи. Інвестиції у цей напрям здатні підвищити урожайність окремих культур на 40–60 %, що робить галузь більш стійкою до погодних ризиків. Переробна промисловість залишається одним із найперспективніших сегментів інвестування. Вкладення у переробку дозволяють країні рухатися від сировинної моделі до виробництва продуктів з високою доданою вартістю, що значно підвищує дохідність аграрного експорту [46].

Важливими інвестиційними напрямами також є логістика, біоенергетика та органічне виробництво. Їх розвиток створює комплексну систему доданої вартості та зміцнює позиції України на міжнародному продовольчому ринку.

Для прогнозування перспектив необхідно враховувати бар'єри, що зменшують інвестиційну активність. Таблиця 3.8 узагальнює основні фактори.

Таблиця 3.8

Бар'єри залучення інвестицій в аграрний сектор України

Тип бар'єру	Приклади
Військові ризики	Руйнування інфраструктури, мінування полів
Фінансові бар'єри	Високі кредитні ставки, нестача довгострокових фінансових інструментів
Інституційні ризики	Нестабільність законодавства, слабка робота судової системи
Логістичні обмеження	Закриті порти, високі витрати на експорт
Технологічні бар'єри	Низька доступність сучасної техніки
Екологічні ризики	Кліматичні зміни, деградація ґрунтів

Джерело: розроблено автором на основі [20]

Отже, дані з таблиці показують, що на сьогодні аграрний сектор України стикається з комплексом ризиків, які суттєво стримують інвестиційну активність. Найкритичнішими серед них є військові ризики: руйнування інфраструктури, мінування земель, порушення логістичних маршрутів, а також непередбачуваність воєнної ситуації.

Фінансові бар'єри, зокрема високі кредитні ставки та низька доступність довгострокового фінансування, посилюють проблему: агропідприємства обмежені у доступі до ліквідності, а банки не готові брати на себе високі ризики. Інституційні проблеми – недосконалість регуляторної системи, корупційні ризики, слабкість судової влади – негативно впливають на довіру іноземних інвесторів. Логістичні обмеження, спричинені блокуванням портів та руйнуванням транспортної інфраструктури, значно підвищують собівартість експорту та знижують конкурентоспроможність українських виробників [49].

Загалом аналіз показує, що подолання цих бар'єрів є критично важливою передумовою активізації інвестиційної діяльності. Без адресних реформ навіть наявний високий потенціал галузі не може бути реалізованим у повному обсязі.

Україна може адаптувати найкращі практики держав ЄС, США, Канади та Ізраїлю. Для аналізу наведемо таблицю 3.9.

Таблиця 3.9

Міжнародний досвід залучення інвестицій у аграрний сектор

Країна	Інструменти залучення інвестицій	Результати
США	Державні гарантії, низькі ставки, інноваційні хаби	Висока автоматизація, розвиток агроінновацій
Ізраїль	Інвестиції в зрошення, воду, біотехнології	Найефективніше с/г у світі за врожайністю
Нідерланди	Кластери, агропарки, технологічні інкубатори	2-е місце у світі за експортом агропродукції
Канада	Податкові пільги, розвиток логістики	Диверсифікований експорт
Польща	Інтеграція до ЄС, доступ до фондів	Стрімке зростання фермерського сектору

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Аналіз міжнародного досвіду, представлений у таблиці, демонструє, що країни – світові лідери аграрного виробництва – активно використовують комбінацію державної підтримки, інноваційної інфраструктури та сприятливого інвестиційного клімату. У США ключовими чинниками успіху стали потужні програми державних гарантій, кредитів з низькою ставкою, підтримка агротехнологічних стартапів та розвиток науково-дослідних центрів. Ізраїль завдяки масштабним інвестиціям у зрошення та біотехнології зміг перетворити кліматично несприятливі території у високопродуктивні аграрні зони. Нідерланди – одна з найменших за площею аграрних країн Європи – є другим найбільшим експортером аграрної продукції у світі, що стало можливим завдяки інноваційним агропаркам, цифровим технологіям та тісній кооперації науки і бізнесу. Досвід Польщі є найбільш релевантним для України: саме доступ до фінансування ЄС, програм розбудови фермерства та модернізації виробництва дозволили країні за два десятиліття суттєво посилити свою аграрну конкурентоспроможність.

Отже, інвестування, державні гарантії, кластеризація та інноваційна кооперація – це ті інструменти, які Україна може адаптувати для залучення масштабних інвестицій у власний аграрний сектор.

У таблиці 3.10 наведено прогностичні сценарії розвитку інвестиційного ринку АПК до 2030 року.

Таблиця 3.10

Прогнозні сценарії залучення інвестицій в підприємства аграрного сектора України до 2030 року

Сценарій	Характеристика	Очікувані наслідки
Оптимістичний	Стабілізація безпеки, інвестиції ЄС	+40–50% зростання інвестицій, швидка модернізація
Базовий	Часткова стабілізація, повільне відновлення логістики	+15–20% зростання
Песимістичний	Підвищення ризиків, недоступність фінансування	Стагнація, мінімальне зростання

Джерело: розроблено автором

Аналіз прогнозних сценаріїв у таблиці показує, що подальший розвиток інвестиційної діяльності залежатиме від двох ключових груп чинників:

- безпекових – завершення російського вторнення, відновлення територій, розмінування;
- інституційних – реформа системи управління, судова реформа, прозорість інвестиційних механізмів.

Оптимістичний сценарій передбачає швидку стабілізацію та активне залучення інвестицій ЄС, що може забезпечити понад 40% приросту інвестиційного капіталу та прискорену модернізацію агросектору. Базовий сценарій є найбільш ймовірним і передбачає поступове відновлення логістики та збільшення інвестицій на 15–20%. Песимістичний сценарій відображає ризики затягування конфлікту та обмеженого доступу до фінансових ресурсів, що може призвести до стагнації сектору.

Прогнозні сценарії свідчать про те, що інвестиційний потенціал України є значним, однак його реалізація залежить від здатності держави створити прогнозовані та безпечні умови для інвесторів, а також забезпечити ефективне управління залученими коштами.

Таким чином, перспективи залучення інвестицій в аграрний сектор України залишаються значними, попри наявні безпекові, логістичні та інституційні виклики. Аналіз показує, що Україна має потужний природно-ресурсний, технологічний і експортний потенціал, здатний забезпечити

високий рівень інвестиційної привабливості у середньостроковій та довгостроковій перспективі. Ключовими напрямками майбутнього інвестування визначено інноваційні технології, розвиток зрошення, модернізацію логістики, розбудову переробки та екологічно орієнтоване виробництво.

Досвід провідних аграрних країн підтверджує, що ефективно залучення капіталу можливе лише за умови активної державної підтримки, прозорих інститутів та стимулювання інновацій. Таким чином, створення сприятливого інвестиційного середовища, інтеграція до європейського ринку та реалізація структурних реформ визначатимуть здатність України трансформувати аграрний сектор на засадах сталого розвитку та зміцнити його позиції в глобальній агропродовольчій системі.

Висновок до розділу 3

На основі проведеного аналізу визначено, що аграрний сектор України володіє значним потенціалом для стабільного економічного зростання та може стати ключовим драйвером відновлення національної економіки у післявоєнний період. Встановлено, що галузь демонструє стійку тенденцію до структурної трансформації, яка проявляється у зростанні ролі інноваційних технологій, переході до продукції з високою доданою вартістю, екологізації виробництва та адаптації логістичної інфраструктури до нових реалій. Незважаючи на високі ризики та вплив зовнішніх факторів, аграрний сектор демонструє здатність до швидкого відновлення, збереження експортного потенціалу та підвищення ролі у формуванні ВВП країни.

Обґрунтовано, що інвестиції формують мультиплікативний ефект, що охоплює економічну, соціальну та екологічну компоненти розвитку. Інвестиційні вкладення у модернізацію техніки, цифровізацію, розвиток переробки та впровадження екологічно чистих технологій забезпечують зростання продуктивності, скорочення витрат, покращення якості продукції та зміцнення позицій України на світових продовольчих ринках. Показано,

що інноваційні інвестиції здатні суттєво підвищити експортоорієнтованість галузі, а також створити додаткові робочі місця та розширити можливості розвитку сільських територій.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження було комплексно розкрито теоретичні, методичні та практичні аспекти інвестиційної діяльності аграрного сектору України в умовах сталого розвитку. Аналіз отриманих результатів дозволяє сформулювати такі узагальнені висновки.

Розкрито економічну сутність інвестиційної діяльності, визначено її роль як ключового механізму розширеного відтворення, модернізації виробництва та підвищення конкурентоспроможності підприємств. Уточнено категорійний апарат інвестиційної діяльності, що включає поняття інвестицій, інвестиційної привабливості, інвестиційного клімату, інвестиційних ресурсів і механізмів державного регулювання. Це дозволило сформулювати цілісне теоретичне підґрунтя для подальших досліджень.

Розглянуто сучасні методи оцінки ефективності інвестиційної діяльності, зокрема методи визначення чистої приведеної вартості (NPV), внутрішньої норми прибутковості (IRR), періоду окупності та індексу рентабельності інвестицій. Показано, що комплексне застосування цих методів забезпечує об'єктивне прийняття управлінських рішень, мінімізацію ризиків та підвищення результативності інвестиційних проєктів.

Встановлено особливості інвестиційної діяльності в умовах сталого розвитку, що набувають високої актуальності для аграрного сектору України. Визначено, що сталий розвиток вимагає поєднання економічних результатів з екологічною відповідальністю та соціальними зобов'язаннями. Інвестиції у ресурсозберігаючі технології, цифровізацію, екологічні технології, відновлювану енергетику та органічне виробництво стають основою довгострокової конкурентоспроможності галузі.

Наведено розгорнуту характеристику агропромислового комплексу як стратегічної галузі економіки України. Підтверджено, що АПК забезпечує значну частку валютних надходжень, підтримує продовольчу безпеку та формує високий мультиплікативний ефект для суміжних галузей. Розкрито структурні особливості АПК, внутрішні диспропорції та чинники, що визначають його стійкість.

Проведено аналіз динаміки надходжень інвестицій в аграрний сектор, який показав значні коливання під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів – зокрема, економічних криз, пандемії COVID-19 та військової агресії РФ. Виявлено, що інвестиційна активність зменшилася у 2022 році, однак у 2023–2024 рр. намітилися тенденції до відновлення. Показники свідчать про зростання ролі інноваційного та переробного сегментів у структурі інвестиційних потоків.

Оцінено ефективність інвестиційної діяльності аграрного сектору України. Обґрунтовано, що інвестиції забезпечують суттєве підвищення продуктивності, урожайності, енергоефективності та якості продукції. Доведено, що інвестиції мають мультиплікативний ефект, позитивно впливаючи на розвиток інфраструктури, зайнятість, експортні можливості та соціально-економічний стан сільських територій.

Описано тенденції розвитку аграрного сектору, серед яких ключовими є: технологічна модернізація, цифровізація виробництва, розширення переробних потужностей, адаптація логістичної інфраструктури, активізація експортної діяльності та розбудова екологічно відповідального виробництва. Ці тенденції формують нову модель розвитку агросфери — інноваційно-орієнтовану, стійку та експортоорієнтовану.

Детально обґрунтовано вплив інвестицій на розвиток аграрного сектору. Показано, що інвестиційні вкладення є визначальним чинником технологічного оновлення, переходу до продукції з високою доданою вартістю, відновлення родючості земель, розвитку логістичної та енергетичної інфраструктури, розширення експортних можливостей і

забезпечення продовольчої безпеки. Встановлено вагомі кореляційні зв'язки між рівнем інвестування та основними показниками ефективності виробництва.

Проаналізовано перспективи залучення інвестицій в аграрний сектор України в умовах післявоєнної відбудови. Окреслено ключові напрями зростання інвестиційної активності: інтеграція до європейських ринків, участь у програмах ЄС, розвиток державно-приватного партнерства, модернізація інфраструктури, підтримка фермерського сектору, створення аграрних кластерів та стимулювання інновацій. Досвід провідних країн – США, Нідерландів, Ізраїлю, Канади та Польщі – демонструє ефективність системного підходу до формування інвестиційного клімату, який може бути адаптований Україною.

Загалом дослідження підтвердило, що інвестиції є фундаментальним фактором сталого розвитку аграрного сектору. Їх активізація створить передумови для глибокої структурної модернізації галузі, підвищення її стійкості до зовнішніх викликів, зростання експортного потенціалу та формування конкурентоспроможної аграрної економіки європейського типу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. №93/96 : за станом на 15.01.2011 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про інвестиційну діяльність Закон України від 18.09.1991 р. № 1560–ХІІ (редакція від 06.11.2014 р.) Відомості ВР України. 1991. № 47. Ст. 646
3. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 300 (із відповідними змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300-2015-%D0%BF#Text>
4. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» (із відповідними змінами: Закон України 4391-VI. 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>
5. Ареф'єва О. В. Методичні засади діагностування результативності модернізації підприємств у контексті реалізації інноваційного потенціалу Вісник КНУТД. Серія: економічні науки. 2020. № 4 (149). С. 8–16.
6. Абрамешин А.Е. Інноваційний менеджмент: Підручник для вузів Київ., 2017. 272 с.
7. Амосов О.Ю. Подолання опору змінам: теоретичні підходи та реалізація Бізнесінформ. 2017. №1. С. 293-298.
8. Аграрний і сільський розвиток для зростання та оновлення української економіки : наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Бородіної О.М., д-ра екон. наук Шубравської О.В.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ., 2018. С. 6.

9. Білоченко А. Кредитування аграрного сектору України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-3>.
10. Батракова Т. І. Розвиток міжнародного бізнесу в умовах глобалізації Інфраструктура ринку. 2019. Випуск 30. С. 15–20.
11. Баланська Т., Постан М. Сучасні методи управління інвестиційними ризиками. Розвиток методів управління та господарювання на транспорті. 2014. Вип. 4. С. 53–66
12. Варченко О. М., Свиноус І. В., Липкань О. В. Особливості формування попиту на продовольство в сучасних умовах. Актуальні проблеми економіки. 2017. №1(187). С.50-61
13. **Гуткевич С. О., Гайдуцький А. П. Інвестиції: підручник, за заг. ред. проф. С.О. Гуткевич. К.: ДКС Центр, 2022, 320 с.**
14. **Гуткевич С. О.** Інвестиційно-інноваційні механізми розвитку аграрного сектору економіки: монографія. Київ: НАУ, 2018. 214 с.
15. **Гуткевич С. О., Носик В. М., Коваль О. В.** Сучасні підходи до управління інвестиційною діяльністю в аграрному секторі: колективна монографія. Київ: ЦУЛ, 2020. 312 с.
16. **Гуткевич С. О.** Інвестиційна привабливість аграрного сектору в умовах глобалізації. *Економіка АПК*, 2021. № 4. С. 45–53.
17. **Гуткевич С. О.** Проблеми формування продовольчої безпеки України в умовах воєнної економіки. *Економіка і прогнозування*, 2023. № 2. С. 25–36
18. *Державна служба статистики України* URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
19. Добрянська Н.А. Управління інвестиційним процесом Одеської області *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. 2019. –№ 4 (44). – С. 32-39
20. *Економіка України під час війни: оперативна оцінка, квітень 2022*. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua>

21. Журавська, Є., Сіроткіна, Н. Фактори впливу на розвиток інноваційної діяльності агропромислових підприємств України. Журнал глобального сільського господарства та екології, №8(2). 2020. С. 29-38.

22. Желавський О. Б. Інвестиційна діяльність суб'єктів господарювання у сфері агробізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: монографія. Київ: ТОВ «ТРОПЕА», 2023. 408 с.

23. Колісніченко П.Т. Інноваційна діяльність підприємств малого та середнього бізнесу в Україні: тенденції та перспективи. Проблеми системного підходу в економіці. Збірник наукових праць. 2017. Випуск 4(60). URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/4_60_2017_ukr/7.pdf

24. Кошкалда І. В., Домбровська О. А. «Зелені» інвестиції в аграрному секторі України: перспективи сталого розвитку *Journal of Management, Economics and Technology*. 2025. № 1.С.11-18

25. Кісіль М.І. Макроекономічний інвестиційний процес у сільському господарстві України Економіка АПК. 2021. № 9 С. 19

26. Людвік І. І. Особливості інноваційного розвитку українських аграрних підприємств в сучасних умовах Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практичної діяльності. 2023. Т. 2(64). С. 119–134

27. Мацибора Т.В. Оцінка інвестиційної привабливості продукції сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2019. № 1. С. 50-55

Макалюк І. В., Кашпуренко Т. О. Вплив російської військової агресії на становище аграрних підприємств. Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки : матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції 23 листопада 2022 року. Київ : ІВЦ «Політехніка», 2022. С. 60.

28. Макалюк І. В., Коцюбайло М. Р. Оцінювання втрат в аграрному секторі внаслідок ведення бойових дій на території України. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : зб. тез доп. III Міжнар. наук.- практ. конф., м. Київ, 08 груд. 2022 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2022. С. 183

29. Мацієвич Т. О. Фінансова діяльність аграрних підприємств в Україні під час воєнного стану. Інтернаука. 2024. № 1. URL:<https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-12>
30. Назаренко І.М. Аналіз інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств регіонів України Проблеми економіки. 2015. № 4. С. 136–143.
31. Негрей М. В., Тараненко А. А., Костенко І. С. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. Економіка та суспільство. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-38>
32. Ніколюк О.В. Формування та реалізація управлінських рішень членами сільськогосподарського кооперативу з логістики зерна Економічний журнал Одеського політехнічного університету. 2020. № 1 (11). С. 48-56
33. Негода Ю. В. Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності аграрних підприємств: теоретичний аспект Економіка та суспільство. Випуск № 79. 2025 DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-42>
34. Однорог М.А. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2015. № 126. С. 108-115
35. Підсумки функціонування аграрного сектору України у 2024 році URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/pidsumky-funktsionuvannya-ahrarnoho-sektoru-ukrayiny-u-2024-rotsi>
36. Петровський О. О. Оцінювання інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology. 2025. Т. 10, № 2. С. 195–199
37. Полозова Т. В. Інноваційна діяльність підприємства та економічна сутність інноваційного процесу Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2015. Вип. 12. С. 108-113.
38. Полозова Т.В., Кривцун Д.Ю. Інноваційна діяльність підприємства та економічна сутність інноваційного процесу. Науковий

вісник Міжнародного гуманітарного університету. «Економіка і менеджмент». 2015. Вип. 12. С. 108–113.

39. Поплавський М.В. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної активності підприємств України на сучасному етапі. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка». 2017. вип. 17. С. 83–90.

40. Політика щодо інвестування у сільське господарство: Україна
URL:

http://www.oecd.org/globalrelations/Agricultural_Investment_Policies_Ukraine_UKR.pdf

41. Рудницька О. М. Інноваційна діяльність підприємств в Україні та шляхи її покращення. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Логістика. 2014. № 811. С. 305-309.

42. Рибіна Л.О. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки Гроші, фінанси і кредит.2017. Випуск № 11. С. 450-454

43. Сафонік Н. П. Інноваційно-цифровізаційні тенденції розвитку підприємств в сучасних умовах Зб. матеріалів II Міжнар. наук.- практ. конф. (21 жовтня 2021 р., м. Київ). «Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення». Том 2. Київ. : НАУ, 2021. С. 103–106.

44. Смєсова В. Економічні інтереси в системі відтворення економічних відносин суспільства : дис. ... докт. екон. наук : спец. 08.00.01. Дніпро, 2020. 586 с.

45. Тетью А.П. Аналіз сучасного стану інвестиційної діяльності агропромислових підприємств України ECONOMICS №1(77), 2025 С.71-79

46. Ткаченко, С. Аналіз інвестиційної діяльності в аграрному секторі України, визначення факторів та шляхів її активізації. Економіка та суспільство, 2021. № (23). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-3>

47. Форкун І., Гордєєва Т. Міжнародні та національні аспекти фінансової підтримки розвитку аграрного сектору. Modeling the development

of the economic systems. 2023. № 4. С. 138–145. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-10-18>.

48. Хаєцька О. Інноваційно-інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2024. № 2. С. 123–141